

B İ Z İ M D Ü N Y A M İ Z

ÇOCUK VE OKUL

AİLE ARAŞTIRMA KURUMU

Prof. Dr. Ayla Oktay

BİZİM DÜNYAMIZ

8

Gündelik Hayata Kılavuz Dizisi

T.C.
BAŐBANKANLIK
AİLE ARAŞTIRMA KURUMU YAYINLARI
Genel Yayın No: 35
Seri: **Eğitim Serisi**

TEKNİK DANIŐMAN
İRFAN ÇAYBOYLU

TEKNİK HAZIRLIK
YAZIEVİ İLETİŞİM HİZMETLERİ

DİZGİ
BİRİM TESİSLERİ

RENK AYRIMI
ÇALI GRAFİK

BaŐbakanlık Basımevi – 1997 ANKARA

ÇOCUK VE OKUL

Prof. Dr. Ayla Oktay

EDİTÖR
AHMET KOT

YAYIN KURULU

BAŞKAN
PROF. DR. SUNA BAYKAN

ÜYELER
AHMET KOT
DR. EROL GÖKA
DR. AHMET ERDEM

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU
PROF. DR. ALEV ARIK
PROF. DR. KEMAL ÇAKMAKLI
PROF. DR. AYLAK OKTAY
DOÇ. DR. VEDAT BİLGİN
DR. BÜLENT ZÜLFİKAR

ÖNSÖZ

21. yüzyılın eşiğinde olduğumuz şu günlerde bütün dünyada her alanda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerden en fazla etkilenen kurumların başında aile gelmektedir.

Bütün toplumların vazgeçilmez temel kurumu, toplumsal istikrarın ve kültürel sürekliliğin teminatı olan aile, aynı zamanda toplumun yenilenmesinin de itici gücü olabilmelidir. Ailenin bu görevi başarabilmesi için devletin desteğine ihtiyacı vardır. Devletin aileye yardım etmesi hususu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda açıkça ifade edilmiştir.

Aile Araştırma Kurumu, devletin aile konusundaki sorumluluğunun gereklerini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur ve aileyle ilgili sosyal araştırmalardan sorumludur.

Elinizde bulunan yayın dizisi Aile Araştırma Kurumu'nun doğrudan Türk ailesinin hizmetine sunduğu çalışmalara bir örnektir. Çocuk eğitiminden sosyal güvenliğe kadar aile hayatının hemen her boyutunu kuşatan bu kitapların genç kuşakların eğitimine anlamlı bir katkı sağlayacağına inanıyorum.

Işlay SAYGIN
Devlet Bakanı

İÇİNDEKİLER

9

İNSAN VE OKUL

11

OKUL ÖNCESİ KURUMLAR

- Okul Öncesi Kurum Çocuğa Neler Kazandırır? 13*
İyi Bir Okul Öncesi Kurum ve Programı Nasıl Olmalıdır? 14
Okul Öncesi Kurumlarda Gruplar Nasıl Oluşturulmalıdır? 17
Okul Öncesi Kurumlara Gönderilen Çocuklarda
Ortaya Çıkabilecek
İyi Bir Ana Okulu Öğretmeninin Nitelikleri

23

İLKOKULUN ÇOCUĞUN HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

25

ÖĞRETMENİN ÇOCUĞUN YAŞAMINDAKİ YERİ VE
İYİ BİR ÖĞRETMENİN NİTELİKLERİ

27

OKULA HAZIRLIKLI OLMAK (OKUL OLGUNLUĞU)

31

OKUL VE BAŞARI

Başarının

- Okul Başarısını Etkileyen Faktörler 33*
Çocuğun Kendi Özellikleri 34 / Aile Ortamı 35
Okul ve Sınıf Ortamı 37 / Kame 39
Sınavı Kazanan ve Kaybeden Çocuklara Karşı Anne-Babanın
Tutumları Neler Olmalıdır? 40

42

OKULDA INSANLAR ARASI İLİŞKİLER VE SOSYAL DAYANIŞMA

Okul Ortamı 42 / Öğretmen ve Çocuk 42

*Ailenin Okul Konusundaki Tutumu Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini
Nasıl Etkiler? 44 / Öğretmenin Davranışları Çocuğun Okulu Sevmesini
Nasıl Etkiler? 44 / Anne-Baba-Öğretmen İlişkisi
Veli Görüşme Günleri 46 / Okul Arkadaşları 47
Okul Aile Birliği, Okul Koruma Derneği ve Vakıflar 48*

51

TATIL

55

OKUL ÇAĞI ÇOCUĞUNUN BAZI PROBLEMLERİ

Okul Korkusu 55 / Yalan 57 / Başkalarına Ait Eşyaları Alma 60

63

REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ VE

OKUL REHBERLİK SERVİSİ

İNSAN VE OKUL

İnsan yaşamında, bilgilerin karmaşıklaşması ve annebabanın bu artan, karmaşıklaşan bilgileri çocuklarına aktarma konusunda yetersiz kalması sonucunda, bir eğitim kurumu olarak ortaya çıkan okulun ve burada edinilen bilgi ve becerilerin, günümüz toplumlarında önemi çok daha büyüktür. Binlerce yıldır insanlara, çocuklarının eğitimi ve yaşama hazırlanması için gerekli yardımları yapma amacı ile varlığını sürdüren okulun, çağdaş ve uygar insanın yetiştirilmesindeki önemi, eğitim alanındaki tüm teknolojik gelişmelere rağmen

men azalmış değildir.

Günümüz insanı, demokratik bir toplumda yaşama kurallarına, hızla değişen bilimsel ve teknolojik şartlara uyabilmek için bilgi sahibi olmak, edindiği bilgileri de hızla yenilemek zorundadır. Bilim ve tekniğin hızla gelişmesine bağlı olarak, her geçen gün daha karmaşıklaşan bilgilerin genç bireylere aktarılması işi, okulun sorumluluklarını arttırmaktadır. Bilim ve tekniğin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan yeni iş alanları ve yeni meslekler, bu işlerin üstesinden gelecek eğitim ve öğretim görmüş, bilgi ve beceriyi kazanmış insan gücü ihtiyacını da arttırmaktadır. Bu durum tüm dünya ülkeleri için olduğu kadar bizim ülkemiz için de geçerlidir. Ve sevinerek söylüyoruz ki, gerek kırsal kesimde, gerekse kentlerde ailelerin büyük çoğunluğu, çocuklarının daha iyi eğitim-öğretim görebilmesi için onları desteklemekte, yardımcı olmakta, bu konuda çaba göstermektedirler. Çeşitli derecedeki okullara artan talep bunun bir göstergesi sayılabilir.

Bugün insanoğlu, eğitimin okulda başlayıp bittiği klasik görüşten bir hayli uzaklaşmış bulunmakla birlikte, okul önemini yitirmemiştir. Hâlâ çocuk ve gençlere, yetişkin hayatına daha iyi uyum sağlayabilmeleri için gereken bilgi ve becerilerin önemli bir bölümü okulda verilmektedir. Bu açıdan okulların değişen şartlara ve ihtiyaçlara ayak uydurmaları, her şekliyle kendilerini yenilemeleri önemli bir husustur. Bugün artık, sadece öğretmenin aktif olduğu sınıf ortamlarında verilen bilgilerin yeteri kadar özümlemediği bilinmektedir. Günümüz eğitim sistemleri, bilgiyi aramayı bilen, soru soran, problemlerini çözmek için çeşitli yollar deneyen, çözüm için yeni yeni seçenekler arayan, yaratıcı, yapıcı insanlar yetiştirmeyi amaçlar. Bu eğitim anlayışında bireyin kişisel özelliklerinin geliştirilmesi, eğitimde önemle üzerinde durulan bir noktadır. Eğitim-öğretime böylesine çeşitlilik içinde geniş bir perspektiften bakmak, okula da yeni görüşler kazandırmakta, okuldaki eğitim ve öğretimin, yalnızca

bilgi aktarmaktan öte, insanı her yönüyle geliştirici, yaratıcı olmayı destekleyici ve özendirici bir ortam olmasını gerektirmektedir.

Bu da okulun bir öğretim ortamı olarak bireylere, özelliklerine göre gelişmeleri için imkanlar veren, daima kendilerini yenileyen bir öğretici kadro ile ihtiyaçlara ve değişen bilgilerle sürekli yenilenen bir programa sahip olmasını gerekli kılmaktadır.

Okul Öncesi Kurumlar

Günümüz çocuklarının yaşamlarının ilk beş yılı, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi, bizim ülkemizde de ailenin sorumlu olduğu bir dönemdir. Bu açıdan okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında değildir.

Bu yaştan itibaren, okul adı verilen organize eğitim kurumunun aile ile birlikte çocuğun gelişimindeki rolü de tartışılmaz. Yüzyılımızda hızla gelişen teknoloji, toplumların yapısını da büyük ölçüde değiştirmiştir. En iyi okul öncesi eğitim, kuşkusuz uygun bir fizik çevre ve aile ortamı içinde sağlanır. Özellikle yaşamın ilk üç yılında hiç bir eğitim kurumu evin yerini tutamaz. Ancak geçen yüzyılın başından beri kadının dünyanın pek çok yöresinde giderek artan sayıda, evin dışında çalışmaya başlaması, artan şehirleşme ile birlikte dalaran oyun alanları, diğer çocuklarla birlikte olma imkanlarının azalması, çocukların bakımı ve eğitimi konusunda bir takım önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır. İşte okul öncesi kurumların önemi bu noktada belirginleşmektedir. Ülkemizde özellikle 3 yaşından sonraki çocukların eğitiminde en iyi çözümlerden biri olarak kabul edilebilen okul öncesi eğitim kurumları, ana okulu, ana sınıfı, çocuk yuvası, çocuk evi, çocuk kulübü vb. isimlerle açılmaktadırlar. Bunlardan ana okulu ve ana sınıfı ismi taşıyanlar, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi veya özel kuruluşlardır. Diğerleri ise, Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun izni ile açılır. Temelde benzer türde bakım ve eğitim hizmeti veren özel ve resmi kurumlardır. Ana sınıfları ise, özellikle ilkokulların bünyesinde 4-5 yaş çocuklarına, özellikle ilkokuldan önceki bir-iki yılda, hazırlık eğitimi veren kuruluşlardır. Ayrıca hemen her özel ilkokul bünyesinde de ya bağımsız bir ana okulu veya ana sınıfları vardır.

Okul öncesi eğitim kurumları, aile bireyleri arasında ilişkilerin saygı ve sevgiye dayalı olduğu güvenli bir ortamda, yaşamının ilk yıllarını geçiren bir çocuk için yeni bir oyun ortamı, yeni arkadaşlar, yeni yetişkinlerle tanışma, onun yaşam alanını genişleten, zengin deneyim olanağı sağlayan bir ortamdır.

Bu ilk yıllardaki hızlı öğrenme faaliyetini besleyecek yeterli ortama (oyun alanı, oyun araçları, konuşma ortamı vb.) sahip olmayan evlerde yetişen çocuklar için okul öncesi eğitim kurumları, onların ev ortamı ile ilgili bu eksikliklerini giderecek son derece önemli bir çözümdür.

Bilginin önceki çağlara göre büyük bir hızla arttığı ve iletişim olanaklarının eskiye göre çok çeşitlendiği günümüzde, çeşitli okul öncesi kurumların sayılarını arttırmak konusunda gösterilen çabalar, anne-babaların çocuklarını ilkokula başlamadan önce bir ilkokul öncesi kurumda eğitime isteğinin giderek yaygınlaştığının belirtisidir. Anne-babaların büyük çoğunluğu, bir okul öncesi eğitimin çocuklar için yararlı olacağını kavramaya başlamışlardır. Bu, çocuğun daha iyi bir bakım görmesi için olduğu kadar, daha zengin bir çevrede mevcut zeka potansiyeli ve öğrenme yeteneğinin geliştirilmesi açısından da önemlidir. Okul öncesi eğitim, ailenin çocuğa kazandırdıklarını (iyi ve kötü yönleri ile) kısa bir sürede silip yerine yenilerini koyamaz; okul öncesi eğitim, ailede verilecek eğitimin yerini de tümüyle alamaz ama, ailenin verdiklerini tamamlayıcı ve düzeltici özellikte olursa amacına hizmet eder.

İlk örneği Froebel tarafından geçen yüzyılın başlarında gerçekleştirilen "okul öncesi eğitim kurumları" veya yaygın adı ile "ana okulları", çalışan kadın sayısının giderek arttığı çağdaş toplumun en önemli gereksinimleri arasında yer almaktadır. Bu kurumlar yalnızca annelerin çalıştığı çevrelerde değil, fakat çocuğun yaşlıları ile birlikte oynama ve onlarla beraber olma olanaklarının da eskiye göre daha az olduğu modern şehir yaşamında da, ilk toplumsal ilişkilerin temelini oluşturma yönünden giderek önem kazanmaktadırlar. Bu kurumlar, bir yandan annenin çalışmasından dolayı çocukta meydana gelebilecek olan duygusal boşluğu doldurmaya çalışırken, bir yandan da çocuğa temel alışkanlıkların ve temel kavramların kazandırılmasında yardımcı olmalı ve yaşlıları ile kendisinden küçük ve büyüklerle iyi ilişkiler kurmayı öğretmeye de çalışmalıdır.

Okul Öncesi Kurum Çocuğa Neler Kazandırır ?

Böyle bir kurumda çocuk, temelleri daha doğumdan itibaren evde atılmaya başlanan, ancak çok kere kararlı bir tutum bulunmadığı için istenilen düzeye ulaşamayan temel alışkanlıkları (yemek, uyku, tuvalet, temizlik vb.) kazanma yolunda olumlu adımlar atabilir. Yani sosyal davranışlar kazanır.

Burada değişik yetişkinlerle de karşılaşan çocuk, ayrıca yaşlıları ve kendisinden daha büyük veya daha küçük çocuklarla bir arada oynamayı, onların istekleri ile kendi istekleri çatıştığında kimseye zarar vermeden bunun üstesinden gelebilmeyi de öğrenebilir.

Bir okul öncesi kurumda, belirli bir zaman dilimi içinde bir sıra, düzen izleyen faaliyetler, çocuğun zaman kavramını ve bunun insan yaşamındaki yerini ve önemini öğrenmesine yardımcı olur.

Okul öncesi kurum, öğretmenin denetim ve uyarıları ile çocuklara okuldaki eşyaları ve oyuncakları ortaklaşa kullanmayı, birbirlerinin sırasını ve hakkını gözetmeyi ve birbirleri için birşeyler yapabilmeyi

öğretebilecek en iyi ortamlardan biridir.

Yemek sırasında arkadaşlarına ekmek servisi yapmanın, onların bardaklarına su doldurabilmenin çocuk için zevkli bir uğraş olduğu kadar, gelecekte kuracağı insan ilişkileri için de olumlu bir temel oluşturacağı kuşkusuzdur.

Çocuklar evde yapamadıkları birçok faaliyeti ana okulunda gerçekleştirirken, arkadaşları ile konuşarak onların düşüncelerinden haberdar olurlar; kendi görüşlerini ve düşüncelerini rahatça ifade edebilirler. Hatta, oynadıkları oyunlarla gerek evde, gerekse okulda yakınları ve arkadaşlarına karşı duygularını ifade etme fırsatlarını bularak rahatlarlar.

Okul öncesi kurumların yararlarını sayarken listeyi daha çok uzatmak mümkündür. Ancak unutulmaması gereken bir nokta var ki, çok kere gözden kaçtığına şahit olmaktayız. O da, çocuğunu okul öncesi kuruma vererek, ailenin tüm sorumluluklarından kurtulmuş olduğu fikrine kapılmasıdır. Böyle bir düşüncenin kesinlikle yanlış olduğunu söylemek gerekir. Anne-baba olarak çocuğumuza karşı sorumluluğumuz, yaşamın her döneminde devam etmektedir. Hele bebeklik ve çocukluk gibi ilk dönemlerde bu sorumluluğumuzu hiçbir kişi ve kurumun yardımı azaltamaz.

İyi Bir OkulÖncesi Kurum ve Programı Nasıl Olmalıdır ?

İyi bir okul öncesi kurum, programını hazırlarken, herşeyden önce hizmet verdiği yaş grubunun tüm gereksinimlerini gözönünde bulundurmalıdır. Bu gereksinimler arasında en önemli yeri de oyun ve yeterli hareket olanağına sahip olmak alır. Bunun için de hazırlanacak programda çocuğun zihni gelişmesini, yaratıcılığını ve önceki çocuklarla toplumsal ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olacak serbest ve organize oyun faaliyetinin önemli bir yer tutması gereklidir. Bunun için okulda uygun bir mekan ayrılması ve gerekli mal-

zemenin çocukların sayısı ile orantılı ve yeterli olması da son derece önemlidir. Dar bir oyun alanı ve yetersiz malzeme, çocukta bir takım sorunların doğmasına yol açabilir. Örneğin, küçük bir oyun alanı içinde oynayan çocukların hepsi yeterince hareket edemediklerinden, kısa bir süre içinde kavga çıkabilir veya bir grup çocuk oyun dışı kalarak hayal kırıklığına uğrayabilir. Yeterli oyuncak olmaması halinde de, çocuklar arasında bir takım çatışmaların çıkması, oyuncuğa ele geçirene karşı diğerleri tarafından olumsuz duygular beslenmesine veya öğretmenin müdahalesini gerektirecek başka durumların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Aslında oyun, bir okul öncesi kurumda, arkadaşları ile paylaşmak, sırasını beklemek, öteki çocuklarla iyi geçinmenin yollarını öğrenmek için en iyi yoldur ama, bunun için çocuğun bir takım gereksiz mahrumiyetlere katlanması da gerekmez. İyi bir ana okulu, bol miktarda resim, kağıt, kalem, sulu boya, parmak boyası gibi grafik malzemeye sahip olmalı; günde mutlaka bir veya iki kez çocuğa, yaratıcılığını ifade edebileceği kil, plastilin, hamur gibi plastik malzemeyi kullanma imkanını sağlamalıdır.

Masal, hikaye anlatımı, kukla gibi sözel faaliyetler de, okul öncesi kurumun programında çok önemli bir yer oluşturmalıdır. Çocuk, bu çağda geniş hayal gücünü geliştirecek ortama gerek duyar. Bunun için masallar, hikayeler dinlemekten hoşlandığı gibi, aynı şekilde kendisi de anlatmaktan, kuklaları seslendirmekten hoşlanır. Resimli kitaplar, eğitici ve eğlendirici filmler çocuk için okulu son derece ilgi çekici bir yer haline getirir.

Okul öncesi dönem, çocuğun henüz organize bir biçimde bilgi verilmesi için hazır olmadığı bir dönem olmakla birlikte, öğrenme isteğinin çok fazla olduğu bu dönemde, çocuğa yaşadığı dünya, hayvanlar, bitkiler, uluslar, yakın çevresi ve kendi bedeni gibi konularda kısa konuşmalarla, hatta bazen hikaye biçimine sokarak, bazı

bilgiler vermek de mümkündür. Çocuk, baharda ağaçların nasıl yeşerdiğini öğrendiği ve bunu bahçede gözleyebildiği zaman, yaşadığı dünya hakkında biraz daha bilgi sahibi olduğu için büyük bir mutluluk duyacaktır. Sayı, renk, şekil kavramları da yine bu dönemde çocuğa okul öncesi oyun ve eğitimsel araçlarla yaşatılarak öğretilebilecek kavramlardır.

Müzik ise, bir ana okulunda mutlaka kullanılması gereken önemli bir faaliyettir. Bütün çocuklar çağdaş, basit melodisi olan şarkıları öğrenmekten, bunu tekrar tekrar söylemekten büyük zevk alırlar. Hele bu müzik hareketle de şekillendiriliyorsa, çocuk için en çok sevilen faaliyetlerden biri olur. Bazı çocuklar başlangıçta grupla şarkı söylemek istemezler. Ama bunlar bile, söylenen şarkıyı dinlemekten hoşlanırlar ve çok kere de, evde yalnız başlarına okulda söylemedikleri şarkıyı söyleyerek anne-babayı şaşırtırlar.

İyi bir ana okulu, uygun havalarda açık hava oyunlarına önemli yer vermeli; kum havuzu, salıncak, kaydırak, tırmanma demiri gibi bahçe araçlarına sahip olmalıdır. Bahçenin bir köşesi çocukların ekebilecekleri bir alan olarak da ayrılabilirse çocuk, ettiklerini sulamak, çapalamak yoluyla hem hareket, hem de doğaya daha yakın olabileceği olanağına sahip olabilecektir.

Okul öncesi kurum, çocuğun yeteneklerini ve ilgilerini belirlemek açısından aile için çok iyi bir gözlem ortamıdır. Evde gerçekleşmesi mümkün olmayan çeşitli faaliyetler yoluyla anne, öğretmenden aldığı bilgilerle çocuğunu çok daha iyi tanıma fırsatını bulabilir.

Bunun için de öğretmenin çok dikkatli ve ilgili olması, okul öncesi kurumdaki eğitim programının çok yönlü ve aynı zamanda evin adeveta bir uzantısı gibi olması da gereklidir. Özellikle su, kil, dramatik oyun, resim gibi faaliyetler bir yandan çocuğun çeşitli kavramları öğrenmesine yardımcı olurken (madde, hacim, şekil, insanlar arası ilişkiler), bir yandan da çocuğun duygusal hayatında varolan çatış-

maları açığa çıkırmak, rahatlatmak gibi görevler görürler.

Çocuk su ile oyuncasını aldığı için kızdığı arkadaşına olan öfkesini unutturken, kil ile hem yaratıcılığının sınırlarını görür, hem enerjisini sarfeder hem de düşmanlık duygularını başkalarına ve kendisine zarar vermeden ifade etmenin yolunu bulur. Aynı şekilde saf dramatik oyun faaliyeti, çocuğun iç dünyasını yansıtırken, aynı zamanda onun insanlarla karşılıklı ilişkilerinden kaynaklanan olumlu ve olumsuz duygularının anlaşılmasını da sağlar. İyi bir okul öncesi programı çocuğa, kendisi, dış dünya ve diğer insanlar hakkında bilgi vermelidir. Çocuk, bloklarla oynayarak yaratıcılığını ve arkadaşlarla beraber olmanın zevki yanında gözle görülür bir şeyler yapabilmenin mutluluğunu da duyar.

Okul Öncesi Kurumlarda Gruplar Nasıl Oluşturulmalıdır ?

Bir okul öncesi kurumda, programın, belirli bir esneklikle de olsa, düzenli ve başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için yaş gruplarının oluşturulması konusunda da bazı noktaların gözönünde bulundurulması gereklidir. Burada çocukların içinde buldukları yaş grubunun dikkat süresi, değişik çocuklarla ilişki kurma ve grup oyunlarını sürdürmedeki başarısı, hareket ihtiyacı, ilgi ve istekleri gözönünde bulundurulmalıdır. Farklı yaş gruplarındaki çocukların, özellikle toplumsal davranışların kazanılması sırasında birbirlerine pek çok olumlu etkilerde bulunabilecekleri söz konusu olmakla birlikte; örneğin, masal, çevremizi tanıyalım, kurallı oyunların öğrenilmesi vb. uğraşlar sırasında aynı veya yakın yaş gruplarının bir arada bulundurulmasında yarar vardır. Örneğin 3 ve 5 yaşlarındaki çocukların dinleyebilecekleri bir masal veya öykünün uzunluğu, içerdiği konular, hatta anlatımda kullanılan kelimelerin türü ve sayısı farklı olacaktır. Çok basit ve kısa bir öykü 5 yaşındaki çocuklar için doyurucu olmayacağı gibi uzun ve karmaşık bir öykü de 3 yaşındaki-

leri sıkabilir. Böyle durumlarda öğretmenin farklı nitelikler taşıyan bu çocukların hepsine cevap verebilecek bir anlatım bulabilmesinin güçlüğü gözönüne alınarak, değişik yaş grubundaki çocukların bazı faaliyetlerde ayrı gruplar oluşturmaları, yemek, uyku, bahçe oyunları gibi bazı faaliyetlerde de birarada bulunabilmeleri daha uygun olur.

Okul Öncesi Kurumlara Gönderilen Çocuklarda Ortaya Çıkabilecek Bazı Sorunlar

Bir okul öncesi kuruma gönderilmesi için en uygun zamanın seçildiği, en iyi koşullarla çalışan bir okul öncesi kuruma giden çocukların davranışlarında bile, gerek ilk günlerde, gerekse okula başladıktan sonra zaman zaman bazı uyumsuzlukların ve değişmelerin gözlenmesi mümkündür. Hatta çocuk ana okuluna bir süre alıştıktan sonra bile, çocukta gerek ana-babaya, gerek öğretmene ve gerekse arkadaşlarına karşı bazı olumsuz tavırlar (vurma, kızma, karşı çıkma vb.) gözlenmesi mümkündür. Okula başladığı ilk bir kaç hafta içinde, okul konusunda yeterince aydınlatılmayan, anne-çocuk ilişkilerinde aşırı bağımlılık bulunan bazı çocukların anneden ayrılmaları, okula, arkadaşlarına, burada uygulanan programa uyum sağlamaları zaman alabilir. Ayrıca kendi kendine yemek yeme alışkanlığını kazanamamış, annesinden gördüğü ilgiyi aynen öğretmeninden de bekleyen ya da çeşitli yiyecekleri yeme konusunda aşırı seçicilik gösteren bazı çocuklar, okulda yemek yeme konusunda bazı sorunlar çıkarabilirler. Uyku ve dinlenme saatlerinde, özellikle ilk günlerde bazı problemlerin ortaya çıkması ise çok sık rastlanılan bir durumdur. Uyku saatleri, özellikle duygusal sorunları olan ve annelerinden ayrılmakta güçlük çeken çocuklar için okul öncesi kurumda katlanılması en güç saatler olabilir. Çocuk, henüz kurumu, öğretmenleri ve arkadaşlarını yeterince tanımadığı için uy-

kuya daldığı takdirde, evine dönemeyeceğini, annesi tarafından terk edilebileceğini bile düşünebilir. Ayrıca çeşitli duygusal sorunları olan bazı çocuklar için de uyku saati, çocuğun kendi kendisi ve sorunları ile başbaşa kaldığı bir zamandır. Diğer günlük faaliyetler sırasında dertlerini unutabilen, faaliyetlere katılarak duygularını kontrol altında tutabilen çocuk, uyku ve dinlenme sırasında sorunları ile başbaşadır. Bu güç durumu yaşamak istemediği için de uyku uyuma konusuna tepki gösterir. Zaman içinde anne-baba ve öğretmenin sevgi ve güven verici varlığı ve işbirliği ile kuruma başarılı bir biçimde uyum sağlayabilen bazı çocuklarda bile bir süre sonra okula gitmek istememe, uyuma, yemek yeme konusunda isteksizlik vb. tepkilerin ortaya çıkması gibi sorunlarla karşılaşılabilir. Bütün bu durumlarda kesin bir tavır almadan önce, böyle bir davranışın hangi nedenlerden dolayı ortaya çıkabileceğinin incelenmesi ve uygun çözümün ondan sonra bulunmaya çalışılması yerinde olur.

Benzer bir olumsuz davranışın nedeni, bir çocuk için anne-babanın kavgası, bir başka çocuk için evde annesi ile kalan küçük kardeşin kıskanılması veya okulda arkadaşlarından biri ile kavga etmiş olması veyahut da öğretmenin kendisini, herhangi bir yanlış davranışı yüzünden azarlaması olabilir ya da çocuk, babasının kendisi için yeni aldığı bir oyuncakla oynamak istediği için okula gitmek istemeyebilir. Davranışın nedenine göre, alınacak önlemlerin de değişik olması gereklidir.

İyi Bir Ana Okulu Öğretmenin Nitelikleri

• Okul öncesi öğretmeni, çocuğun annesinden ayrılmakta güçlükle geçtiği dönemde birden bire karşısına çıkan kişidir.

Çocuk, çok kere daha ilk günden karşılaştığı zorluklarda kendisine başvurur. Öğretmen, hem öğreten, hem eğiten, hem de seven,

dostluk gösteren, kısacası günün büyük bir bölümünü kendisinin ve arkadaşlarının ihtiyaçlarını yerine getirmek için çalışan bir insandır.

• İyi bir ana okulu öğretmeninin en belirgin özelliği, sakin ve sabırlı olmasıdır. Okul öncesi eğitim işi, tüm eğitim görevlerinde olduğu gibi para kazanmak zorunluluğu ile yapılacak bir görev değil, fakat severek, istenerek yapıldığı, sevilen bir meslek olduğu zaman kişi verimli, başarılı olabilir. Öğretmen, çocukların buldukları yaşlara ait fizyolojik ve psikolojik özellikleri bilmeli, ayrıca her çocuğun aile yaşantısı hakkında da ayrıntılı bilgi sahibi olmalıdır. Böylece ilk kez annelerinden, evlerinden ayrılarak gelen küçük çocukların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilir; onların neden bazı davranışları yaptıklarını daha iyi anlayabilir. Evinde küçük kardeşi annesiyle kaldığı için ya da annesi ile babasının tartışıklarına şahit olan ve sabah mutsuz bir şekilde okula gelen çocuk için, öğretmenin gülen, dost yüzü, adeta bir su pınarı gibidir. Her sabah öğrencilerini kapıda karşılayarak onlara “günaydın” diyen bir öğretmen, herhangi bir öğrencisinin davranışındaki değişikliği kolayca farkedebilir. Ana okulu; dost ve sakin bir öğretmen, mutlu bir oyun ve arkadaş ortamına sahip olduğu zaman, çocuk için sevilerek gelinecek bir yerdir. Bunlar yoksa buraya gönderilmek çocuğa, adeta cezalandırmak ve kendisinden kurtulmak içinmiş gibi gelebilir. Öğretmenin ses tonu en önemli araçtır. Bu tonun emredici, sert ve korkutucu değil ama yumuşak ve dostça olması, yersiz tehdit ve cezalandırmalara araç olmaması gerekir. Öğretmen, çocuğun hoşlanmadığı, yanlış yaptığı davranışta onu uyarırken bile ses tonunu arttırarak, çocukta suçluluk duygularını ya da daha sonra pekişebilecek anlamsız korkuları uyandırmaktan kaçınmalıdır.

• Aşırı sert, sürekli bağırarak, çocuğun hiç bir ihtiyacını zamanında karşılamayan, çocukların ufak tefek kusurlarını hoşgörmeyen, devamlı yasaklar koyan bir yetişkinin varlığı, çocuğun okul öncesi ku-

rumdan sağlayacağı yararları büyük ölçüde azaltabileceği gibi, on-
da bir takım istenmeyen duygu ve davranışların oluşmasına bile
yol açabilir.

- Ana okulunda öğretmen; öğretici olmaktan çok, iyi düzenlenmiş bir ortamda rahatça hareket edebilme fırsatına sahip çocukların zorluklarında yardımcı olan, aralarında çıkması muhtemel çatışmaları önceden sezinleyerek, bunlara engel olan, günlük programın akışını düzenleyen bir kişidir. Kısaca okul öncesi kurumda öğretmen, öğretici olmaktan çok eğiticidir, yol göstericidir.

- Çocuğun tanınmasında da -daha tarafsız bir kişi olması yönünden- aileye çok değerli ipuçları verebilir. Ancak bu da onun aynı zamanda iyi bir gözlemci olmasını gerektirir.

- İyi bir okul öncesi kurumda öğretmenin nitelikleri ne kadar iyi, uygulanan program ve kullanılan araç gereç ne denli zengin olursa olsun, eğer aile ile düzenli ve anlayış içinde bir ilişki kurulamamışsa, çocuğun eğitimi konusunda başarılı olunması son derece güçtür. Özellikle, çocuğa çeşitli alışkanlıkların kazandırılmasında kurumun etkinliği ancak aileden gördüğü destek ölçüsünde artar. Okulda uygulanan programdan ve öğretmenin çeşitli olaylar karşısındaki tepkisinden haberdar olmak, aile için son derece önemlidir. Bu açıdan öğretmenin aileye yol gösterebilecek bir bilgi düzeyine sahip olması, ailede çeşitli yanlış tutumların düzeltilmesi yönünden üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Ana okulu öğretmeni bir sihirbaz değildir ve çocuğun okula başlamadan önce yaşadığı aile ortamında geliştirdiği tüm olumsuz davranışları çok kısa bir süre içinde değiştirebilmesi de her zaman mümkün olmayabilir. Bu açıdan çocuğunu bir okul öncesi kuruma veren anne-babanın, bazen kendi tutum ve davranışlarını da değiştirmelerinin gerekebileceği bilincinde olmaları yerinde olur. Ancak öğretmenle kurulacak ilişkide ölçülü olmak, gereksiz müdahale ve sorularla öğretme-

nin günlük programını aksatmamak da, dikkat edilmesi gerekli bir başka noktadır.

İLKOKULUN ÇOCUĞUN HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

İlkokula başlamak, her çocuğun yaşamında son derece önemli bir olaydır. Çocuk eğer daha önce bir okul öncesi kuruma gitmemişse ilkokul başlangıcında, ilk kez annesinden, evinden, alışkın olduğu arkadaş ortamından ayrılarak yepyeni bir çevreye girecek ve günün bir bölümünü öğretmeni ve arkadaşları ile geçirecektir. Üstelik bu kez kendisinden beklenen belirli davranışlar ve görevler de var-

dır. Artık evde yaptığı gibi istediği zaman oyun oynayamayacak, aksine her hareket ve faaliyetin bir zamanı ve yeri olacaktır. Bahçe, teneffüslerde oyun oynamak içindir ama, ders zili çaldığında sınıfa girip sırasına oturacak ve öğretmenin anlattıklarını dinleyip öğrenmeye çalışacaktır. İlk günlerde, özellikle evde düzenli bir disiplin uygulanmasına alışmamış çocukların, ilkokulda birden bire başlayan kurallara uygun davranmaya alışmakta güçlük çektikleri gözlemlenebilir. Hatta bu tür çocuklar, okulda ilk günler ve ilk haftalarda, annelerinden ayrılmak konusunda genellikle en fazla güçlük gösteren çocuklardır. Bu bakımdan ailelerin çocukların ilkokul yaşamındaki ilk izlenimlerinin “zorluk ve korku” olmaması için, evde ılımlı ve kararlı bir disiplin yöntemi uygulamaları zorunludur. Bu da yaşamın ilk günlerinden itibaren belirlenecek kuralların düzenli olarak uygulanmasına bağlıdır.

Ayrıca, çocuğa okulun nasıl bir yer olduğu, orada neler yapılabileceği, neler öğretilebileceği anlatılmalı, mümkünse çocuk daha önceden okulu ve sınıfı görebilmeli ve öğretmeni ile tanışabilmelidir. Böylece ilk günlerde yabancı bir ortam ve yabancı bir yetişkinle gün boyu birlikte olmanın zorluğu kısmen de olsa giderilmiş olacaktır.

Okul, çocuk için isteyerek gidilen, sevilen bir kurum olmalıdır. Bu büyük ölçüde ailenin tutumuna bağlı olduğu kadar, öğretmenin çocuğa karşı davranışı ile de ilgilidir. Ailede okula ve okumaya büyük değer verildiğini gösterir davranış örnekleri varsa, (çocuğa zaman zaman anlatılan okul anıları, okula giden ağabey ve ablalar, anne veya babanın boş zaman uğraşları arasında kitap okumanın geniş yer alması, okulu ve öğretmeni sevdirci konuşmalar) çocuğun okula başlarken büyük istek duyması da olağandır. Tersine aile, özellikle anne, okulu çocuktan kurtulmak için bir araç olarak görüyorsa ve bunu zaman zaman “Okula başlasan da kurtulsam”, “öğretmenin seninle ne yaparsa yapsın” gibi ifadelerle belirtiyor ve ai-

lede okumanın sevilmesine yardımcı olacak herhangi bir davranış görülüyorsa, çocuğun okula başlamak için büyük bir istek duyması da beklenemez. Böyle bir ortamda yetişen çocuk muhtemelen okula korku ve isteksizlikle başlayacak ve daha ilk günlerde olumsuz bir tavırla girdiği bu kurumda kendisinden istenilenleri yerine getirmekte güçlük çekecektir. Bu durumda okula başlayan çocuklardan ancak belirli bir bölümünün, ilk günlerin ve ailenin olumsuz etkisinden kurtularak başarılı birer öğrenci olduklarını da hatırlatmak isteriz. “Okuyup da ne olacak” veya “Gör bak, öğretmenin seni nasıl cezalandıracak” türünden sözlerin çocuğa okulu, öğretmeni ve okumayı sevdirdiği yolundaki kanıtlar da pek fazla değildir.

Öğretmenin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve İyi Bir Öğretmenin Nitelikleri

Öğretmene gelince; öğretmen, çocuğun yaşamındaki en önemli bireylerden biridir. Çocuk, annesinden sonra evin dışında en yakını olarak karşılaştığı öğretmenine giderek artan bir biçimde bağlanır ve sever. Hatta bazen bu bağlılık öylesine güçlü olur ki, çocuk öğretmenini annesinden veya babasından da daha önemli bulmaya, onun söylediklerinin daha doğru olduğu konusunda anne-baba ile tartışmaya bile başlar.

Çocuğun yaşamında kendisine bağlandığı ve model olarak aldığı öğretmenin de, bu görevin gerektirdiği nitelikleri taşıması son derece önemlidir. Çocuğu, sınıfa girdiği ilk gün, onu sevgi ile anlayış ve güler yüzle karşılayan bir öğretmen, o günün akşamına kadar çocukların sevgisini kazanmakta güçlük çekmeyecektir. Bunun aksine asık suratlı, çocuklara seslenirken devamlı azarlayan bir öğretmen, hele çocuğun birinci sınıfta karşılaştığı ilk öğretmeni ise, ona kendisini zor da olsa kabul ettirecek ama muhtemelen sevgi-

den yoksun bir ilişki içine girecektir. Oysa, insanın -hele çocuğun hayatında sevginin ne kadar önemli olduğunu sanırsız tartışmaya bile gerek yok. Güler yüzlü, sevgi dolu bir öğretmen mesleğiyle ilgili bilgi ve becerilere de sahipse, kanımızca iyi bir öğretmen olması için pek az neden vardır.

Kuşkusuz öğretmen de insan olarak bir takım kişisel sorunlara sahiptir. Ama iyi bir öğretmenin en belirgin niteliği de, görev yaparken kendi sorunlarını ikinci sıraya alabilmesidir. Evinde eşiyse sorunları olan veya çocukları olan bir öğretmen sınıfa girdiğinde, sınıftaki çocukların sorunları daha önce gelmelidir. Ailenin öğretmen seçerken gözönünde bulundurması gerekli noktalardan biri de budur.

Kısaca, öğretmenin yalnızca bilgili olması değil, insanlarla ve özellikle çocuklarla iyi bir iletişim kurmayı başarabilmesi gereklidir.

İlkokul öğretmenleri, çocuğun eğitimi konusunda, ailenin başlıca yardımcılarından biridir. Öğretmen gün boyu çocuğun çeşitli davranışlarını ders sırasında öğrenirken, arkadaşları veya yetişkinlerle sınıf içi ve dışındaki ilişkilerini gözleyebilir ve bu konuda anne-babaya bilgi verebilir. İyi bir öğretmenin çocuğun davranışlarını değerlendirirken tarafsız olması gereklidir. Ancak burada da anne-babalara hatırlatmak istediğimiz bir nokta, öğretmenden kendi başaramadıkları konularda başarılı olmasını beklememeleridir. Çocuğun beş-altı yıl boyunca edindiği tüm yanlış alışkanlıklarından öğretmenin yardımıyla vazgeçmesi hemen hemen olanaksızdır. Öğretmen, kuşkusuz bazı yanlış davranışların düzeltilmesinde ve yeni alışkanlıkların kazanılmasında etkili olabilir ama bu konuda ailenin, özellikle anne-babanın kendisi ile işbirliği yapması zorunluluğu vardır. Anne-babanın katkısı olmadan öğretmenin, çocuğun eğitimi konusunda başarılı olabilmesi çok güçtür.

OKULA HAZIRLIKLI OLMAK (OKUL OLGUNLUGU)

Günümüzde belirli bir kültür düzeyine erişmiş toplumlarda çocuğun oyun faaliyetlerini çeşitlendirmek yönünden ilgi duyduğu bir konu da *okumayı öğrenmektir*. Çocuk, annesinin okuduğu kitaptaki resimleri görmek ister; hikayesinin tekrar tekrar okunmasını ister. Hatta okunan sembollerin elle gösterilmesini isteyebilir. Bu, onun sesle, basılı semboller arasında ilişki kurması olayıdır ve okumayı öğrenme sürecinin başlangıcı sayılabilir. Ancak yalnızca okumaya ilgi ve istek duymak, okula başlayan bir çocuğun, okulun isteklerini yerine getirebilmesine yeterli değildir.

Okumaya hazırlık, çocuğun okumaya başlamak için gerekli tüm bilgi ve becerilere sahip olmasıdır. Bu aşamada dikkatle üzerinde durulması gereken konu, çocuğun yalnızca belirli okul yaşına erişmesi değil, fakat aynı zamanda beden gelişmesi açısından yaşlarına uygun bir gelişme içinde olması, ayrıca, sağlığının yerinde olması; ağır görme, işitme bozukluklarının bulunmamasıdır. Bunun yanında sağ ve sol elin herhangi birinin hakim olarak kullanılması önemlidir. Beyin yarım kürelerinde tam hakimiyetin olmaması, okuma ve yazmada harflerin yönlerini karıştırmak gibi arızalar açısından önem taşımaktadır.

Çocuğun okuyabilmek için yeterli zeka düzeyine sahip olması, okuma öğreniminde son derece önemlidir. Çocuğun zeka yönünden en azından normal veya normale yakın bir gelişme düzeyine sahip olması gerekir.

İnsanın davranışlarının yönlendirilmesinde aklının olduğu kadar duygularının, içinde bulunduğu ruh halinin de önemi büyüktür. Bu bakımdan duygusal sorunlar ilkokula yeni başlayan çocuğun bu yeni ortama uyumunu etkiler. Bu sorunlar çocuğun, okul ve öğretmenin isteklerini yerine getirmesinde ve özellikle okumanın öğretil-

mesinde güçlülere sebep olabilir.

Akşam annesi ile babası kavga eden bir çocuğun, ertesi sabah okula geldiğinde öğretmenin söylediklerine kendini tam olarak verebilmesi gerçekten çok güçtür. Yine aynı şekilde, yeni doğan küçük kardeşini evde annesi ile birlikte düşünen bir altı yaş çocuğunun okumaya, öğrenmeye ve verilen görevleri yapmaya istekli görülmesi de çok doğal bir tutumdur. Çocuğun öğretilen konuya ilgi duyabilmesi, ancak ruhsal olarak kendisi ve etrafındakilerle barış halinde olması ile mümkündür. Öncelikle çocuğun bu sorununun çözülmesi için anne-babasının ve öğretmenin yardımına ihtiyacı vardır.

Okumayı öğrenmek çocuğun genel olgunlaşması ile sıkı sıkıya ilişkili olduğu halde, okula gitmeye, okumayı öğrenmeye karşı istekli olmak, içinde yaşanılan çevrenin koşullarına bağlıdır.

Yapılan çeşitli araştırmalar, okuma öğrenmede çevre faktörünün önemini vurgulayan sonuçlar vermiştir. Çevresel şartlar, öncelikle bireyin zeka gelişimini etkilerler. Ayrıca çeşitli gelişim evrelerinde çocuğun değişik konulara duyduğu ilginin şekillenmesinde de önemli rol oynarlar. Bu bakımdan, okumaya büyük değer veren anne-baba ve öteki aile bireylerinin okumaya ilgi duyduğunu, anne-babanın boş zamanlarında sık sık kitap, dergi, gazete vb. şeyler okuduğunu gözleyen çocukların, günlük çeşitli faaliyetleri arasına, kitapla, defterle ilgili olanlarının girmesi doğal, hatta kaçınılmazdır.

Çocuğa ailelerin ve ev çevresinin sağladığı tüm olanaklar onun okula gitmek için istek duymasına, okuma ile ilgili temel becerileri kazanmasına yardımcı olur.

Çevre olanakları içinde kuşkusuz en önemlisi “ana dil”in kullanılması ve çocuğun bunu işitme fırsatıdır. Çocuk, dili ne kadar zengin ve doğru kullanımı ile duyarsa, konuşmasında da o denli düzgün ve zengin bir ifadeye sahip olma fırsatını bulur. Bunun için evde

düzgün bir Türkçe'nin kullanılması, çocuğa konuşma fırsatı ve sorularına açık ve doğru cevapların verilmesi gereklidir.

Dil, okumada sözel yönden yardımcı olurken, yine evde ve okul öncesi kurumda verilecek kağıt, kalem, boya, plastilin, kum, kil vb. malzemenin kullanılması olanağı, ona okumadan yazmaya geçişte gerekli olan el alışkanlığını kazanabilmesinde büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Çocuğu okula ve okumaya karşı istekli kılmada en büyük görev kuşkusuz ailenindir. Özellikle anne, çocuğa okuyacağı ve anlatacağı masal ve hikayelerle, ona sağlayacağı kitaplar ve bunları elleme fırsatları ile el becerisi kazandırabilecek tahta küpler, boz-yap oyunları gibi zeka ve el becerisini birlikte geliştiren malzeme yoluyla çocuğun okuma ve yazma öğreniminin gerektirdiği görevlere hazırlanmasında önemli ölçüde yardımcı olacaktır. Burada üzerinde durulması gerekli olan nokta, çocuğun daha erken okula gitmesi için bir takım zorlamalar yapmak değil, fakat çocuğun doğal olgunlaşması sırasında okul hazırlığına yönelik bir takım sözel ve el becerisini geliştirici malzeme aracılığı ile ona yardımcı olunmasıdır.

Henüz gerçek anlamda hazır olmadıkları halde, sırf birkaç ay ya da bir yıl kazanmak için okula gönderilen çocukların daha öğrenim yaşamlarının ilk yılında karşılaşacakları başarısızlığın yaratacağı hayal kırıklığı, tüm yaşamlarını etkileyecek niteliktedir.

Bu tür çocuklar, bazen ilk yılda büyük bir başarısızlığa uğramadan öğrenim yılını tamamlayabilirler. Fakat daha sonraki yıllarda, çocuğun hazır olmadan okula başlaması nedeniyle doğacak sorunların ortaya çıkması olasılığı da her zaman akılda tutulmalıdır.

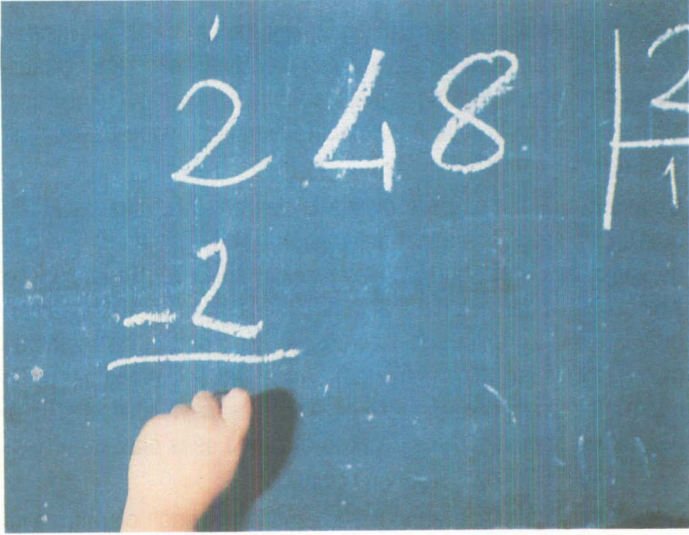
Belirli bir olgunluk düzeyine erişmeden ilkokula başlatılan çocuklar, birinci sınıfta herhangi bir güçlükle karşılaşmasalar da, programın ağırlaştığı daha ileri sınıflarda bir takım sorunların ortaya çıkması her zaman beklenebilir.

Ayrıca, anne-babaların okula yeni başlayan çocuklarının okulun ilk günlerinden itibaren okuma-yazmayı öğrenmeleri konusunda zorlamada bulunmamaları ve birkaç ay geçtikten sonra hâlâ okumayı yeterince öğrenememiş olan çocuklar için telaşa kapılmamaları gerekir. Okuma öğreniminin ilk aylarında, çocuğa anne-baba tarafından öğretmenin gösterdiği biçimde bir yardımda bulunmak yerinde olursa da, aşırı baskı ve zorlama çocuğun okuma isteğini söndürebilir.

Bir başka sorun da, özellikle büyük şehirlerimizde sayıları giderek artan okul öncesi kurumlara giden çocuklarla ilgilidir. Bazı okullarda okul öncesi kurumların programlarında beş-altı yaş grubu çocukları için okuma-yazma öğretimine de yer verdiklerini işitmekteyiz. Bu kurumlar böylece, çocukları okula hazırladıkları kanısındadırlar. Oysa okul öncesi eğitimin amacı, çocuğun ilkokula daha erken başlamasını sağlamak için okuma-yazma öğretmek değil, çocuğa ilkokuldaki görevlerini başarabilmek için gerekli olan ön hazırlığı kazandırmaktır.

Ana okulu öğretmeni ve anne-babalar, daima küçük çocukların geniş ölçüde somut deneyimlere ihtiyaç duyduğunu ve yaptığı şeyleri işittiklerinden daha iyi öğrendiğini unutmamalıdır.

Çocuk, ne kadar çok deneyime sahipse, ne kadar çok canlı hikâyeler dinliyorsa okula o denli hazırlıklı olur. Yaptığı anlamlı tecrübelerle çevresini genişlettikçe daha ileri, daha karmaşık tecrübelere atılmaya da hazır olacaktır.

OKUL VE BAŞARI

Başarının Tanımı

Başarı, insanın kendisi ve çevresi ile uyumlu yaşayabilmesi; kendini gerçekleştirmek için belirlediği hedeflere ulaşırken gösterdiği çabalarından olumlu sonuçlar almasıdır.

Öğrenim çağı boyunca başarıyı sürekli olarak çocuğun derslerde aldığı notlara göre değerlendirmek gibi bir eğilim vardır. Oysa başarı, hayattan zevk alabilmek, hoşlandığı faaliyetleri yapabilmek ve bunlarla hem kendisine, hem de çevresine yararlı olmak anlamında kullanıldığında bir değer taşır.

Başarıyı, aynı zamanda bireyin gelişme durumuna göre farklı he-

deflere ulaşabilmesi olarak da tanımlayabiliriz. Buna göre bir yaşında bir çocuk için başarı, kaşığı ağzına götürmek; iki yaşında ilk sözcüklerini çıkarabilmek; üç yaşında da merdiveni düzgün çıkabilmek, altını ıslatmamaktır. İlkokula yeni başlayan çocuk için ise, sınıfta oturabilmek veya öğretmenin talimatına uygun davranmak bir başarı sayılabilir.

Çocuğun okul içinde ders dışındaki davranışları, arkadaşları ile dostlukları, spor veya sanat dallarından birinde gösterdiği ilerleme de başarıdır. Üstelik bunlar, bireyin çok yönlü gelişiminde, sadece zihinsel başarıdan çok daha anlamlı ve kalıcı olan sosyal başarılarıdır. Okuldaki öğrenim başarısı, başarılı bir insan olma yolundaki hazırlıkların yalnızca bir bölümüdür. Ancak bu bölümdeki başarının düzeyi ve kalitesi daha sonraki öğrenim başarısını etkileyebileceği gibi, kişinin kendisini gerçekleştirebilmesinde esas olan kendi kendisini tanıyabilmesine de yardımcı olur.

Okul öncesi dönemde anne-baba tutumlarına bağlı olarak, sevgi dolu kararlı bir ortamın bulunması, çocuğun yapabilecekleri konusunda kendisine fırsat ve destek verilmesi, dıştan cezalandırma yerine kendi kendini yönlendirmesine yönelik bir eğitim anlayışı son derece önemlidir.

Bu dönemde çocuk pek çok davranışını, yetişkini örnek alarak gerçekleştirir. Bu nedenle yetişkinlerin kendilerinden memnun, başarıyı çok yönlü olarak değerlendirebiliyor olmaları son derece önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumları da bu ilkedan hareket ederek, çocuğun çok yönlü gelişiminde çocuğa ve aileye yardımcı olabilirler.

İlkokul, çocuğun hayata bakışını yönlendirmek ve gelecekte okula ilişkin tutumlarını kazandırmadaki en önemli toplumsal kurumdur. Bir bakıma iyi bir ilköğretim, bireyin bir vatandaş olarak özelliklerini de etkiler.

Ortaöğretim, kişinin yetişkin yaşamına hazırlanması sırasındaki en temel kurumdur. Kişinin hayat yolunu çizmesi, uygun okul veya mesleği seçmesi hep ortaöğretimdeki kazançları ile gerçekleşmektedir.

Okul Başarısını Etkileyen Faktörler

Çocuğunu okula gönderen her aile, onun okulda başarılı olmasını ister. Bazı çocuklar başarıya kolaylıkla erişebilir. Böylece hem aile mutlu olur, hem de çocuk kendi kendisinden mennun olur. Ancak bazı çocuklar için okuldaki derslerde başarılı olmak hiç de kolay olmaz. Çeşitli nedenlerle bu çocuk ve gençler, başarılı olmayı bir türlü beceremezler. Peki, okula gelen çocukların başarı veya başarısızlıkları hangi faktörlere bağlıdır?

Bu sorunun cevabı çok çeşitlidir. Çocuğun okuldaki başarı durumunu etkileyen faktörleri şöyle sınıflandırabiliriz:

Çocuğun kendi özellikleri

- *Zeka*
- *Kişilik*
- *Duygusal durum*
- *Öğrenme isteği (motivasyon)*

Aile ortamı

- *Anne-babanın çocuğa karşı tutumları*
- *Anne-babanın okula karşı tutumları*
- *Çocuğun çalışabileceği mekan, yararlanabileceği kaynakları sağlama*

Okul ve sınıf ortamı

- *Fiziksel imkanlar (ısı, ışık, havalandırma, laboratuvar vb.)*

- *Öğretmen özellikleri (öğrencilerle ilişki mesleki bilgisi, kişilik taşımaması ve kendi kendine çözüm bulması, aşırı duygusal, aşırı baskıcı veya çok serbest olması vb.)*
- *Okulda kullanılan araç-gereç ve malzeme*
- *Mevcut ders kitapları (baskı; içerik; bilgilerin zevkli, doğru, yeni ve anlaşılabilir*

Çocuğun Kendi Özellikleri

Bu özelliklerin başında zeka gelişmesi gelmektedir. Okula gelen her çocuğun, okulda öğretilenleri kolaylıkla kavrayabilecek bir zeka düzeyine sahip olması gerekir. Okullarda, başarısız öğrencilerin, konuları diğerleri kadar kolay anlayamadığı gözlenmiştir. Bunların bir kısmı yavaş gelişen ve ağır öğrenen çocuklar olabileceği gibi, bir kısmı da yeterli zihinsel olgunluğa ulaşamamış olabilirler.

Bu çocuklar için yapılması gereken şey, zorlama ya da cezalandırma değil, yardım etmektir. Bu yardım, çocuğun zeka düzeyine göre farklı olabilir. Öğrenmelerini sağlamak için kendileriyle özel olarak ilgilenmek gerekir; eğer bu yetmiyorsa, özel eğitim görmelerine fırsat verilmesi gereklidir.

Çocuğun aşırı çekingen veya heyecanlı oluşu gibi özellikler de, onun yeterli başarı göstermesini engelleyici faktörler olabilir. Duygusal yönden hassas olan çocuklar, evde yaşadıkları problemler veya öğretmenlerinin kendilerini kabul konusunda yeterli duyarlılığı göstermemesi nedeniyle öğrendiklerini ortaya koymakta güçlük çekebilirler.

Çocuğun okulu sevip sevmemesi, öğrenmeyi isteyip istememesi de okul başarısında önemli bir faktördür. Ailenin önemli ölçüde etkili olduğu da bilinmektedir. Öğrenme isteği olmaksızın çocuklara

bir şeyler öğretebilmek son derece güç, hatta imkansızdır. Bu durumda öğretmenin görevi, anlatılan konular hakkında çocuğun ilgisini arttırmaktır. Bu da, öğretmenin konuları öğretirken uyguladığı metoda olduğu kadar, konu ile bireyin kendi hayatı arasında bir ilişki kurulabilmesine de bağlıdır.

Öğrencinin başarılı olması için sağlıklı olması; katıldığı öğrenim basamağında yeterli olabilecek zihinsel ve duygusal olgunluğa sahip olması; okulu, öğretmeni, dersleri sevmesi ve verilen ödevleri zamanında, gereği gibi yapması gerekir.

Aile Ortamı

Aile ortamı, çocuğun okul başarısını etkileyen önemli bir faktördür. Bu ortamda özellikle anne-babanın çocukla kurdukları ilişki, okula karşı olumlu tavırları, çocuğun okulu sevmesi ve okulda başarılı olması konusunda temel etkenlerden biridir.

Ailenin okulu yeni bilgiler, yeni arkadaşlar kazandıracak bir yer olarak görmesi ve tanıması, özellikle başlangıç yıllarında çocuğun okula karşı olumlu bir fikir geliştirmesine yardımcı olur. Bu bakımdan çocuğun okula başlaması yalnızca çocuk açısından değil, aileler açısından da son derece önemlidir.

Ailenin okulu ve öğretmeni tanımak istemesi, okula ve öğretmene karşı olumlu bir tavır içinde olması son derece önemlidir. Bu da okulun, yalnızca çocuklara değil, ailelere de açık olması, zaman zaman onların da eğitim-öğretimini üstlenmesi ve öğretmen-veli arasında kurulabilecek dostça ilişkilerle mümkün olabilir.

Çocuğun evinde yaşayacağı problemler başarıyı olumsuz yönde etkiler. Kardeş problemi, anne-baba anlaşmazlığı vb. sorunlarla karşılaşan çocuğun, okulda bunlardan kurtulup kendisini derslerine vermesi beklenmemelidir.

Ailenin sosyo-ekonomik durumu da bir diğerk faktördür. Orneğin, fakirlik nedeni ile kötü beslenme veya çocuğun okula aç gelmesi, onun okulda kendisini derslerine vermesine, dikkatini yoğunlaştırmasına engel olabilir. Bu durum önlenemediği zaman çocuk normal başarısına erişebilir. Bunun gibi, ailenin, çocuğun okulda ihtiyacı olan malzemeyi sağlayamaması da başarıyı engeller.

Okula yeni başlayan çocuğun evde çalışabileceği bir köşenin bulunması da, doğru çalışma alışkanlığının kazanılması için önemlidir. Çocuğun evde çalışabileceği bir oda veya köşenin ayrılması gerekir. Her faaliyetin kendine uygun mekanda gerçekleştirilmesi önemli bir konudur. Bu bakımdan okula yeni başlayan bir çocuğa, okul için gerekli olan forma, çanta, kitap, kalem vb. araç gereci temin ederken, varsa çocuğun odasında veya evin bir köşesinde, onun kitaplarını yerleştirebileceği bir dolap veya raf, ders çalışabileceği bir küçük masa temin edilmesi gerekir. Çocuk, okuldan eve geldiğinde verilen ödevlerini yapabileceği hazır bir mekan bulmalıdır. Bu mekanda çocuğun ödevlerini hazırlarken başvurabileceği ansiklopedi, sözlük, yaşına uygun masal ve hikaye kitaplarının bulunması da son derece önemlidir.

Ayrıca, okulda verilen alıştıırma ve ödevleri yapma konusunda henüz yeterli sorumluluğa sahip olmayan çocuklara, özellikle okulun başlaması ile birlikte, yardımcı olmak da gereklidir. Ancak bu yardımların, çocuk ders çalışırken onunla birlikte oturarak, onun gerçekten zorlanmadığı durumlarda yardım ve yol göstermekten ileriye de gitmemesi gerekir. Yersiz ve gereksiz yardımlar, çocuğun kendi kendine yapma ve başarma isteğini öldürebileceği gibi, bir süre sonra tüm ödevlerin anne-baba tarafından yapılmasının istenmesine kadar varabilir. Oysa, kendine verilen ödevleri sonuna kadar yapma, çocuğun daha sonraki yaşamında sorumluluk bilincini ve buna ilişkin davranışı kazanmada temel adımdır.

Yine, anne-babaların çocuklarını yönlendirirken, onların yetenek ve isteklerini değil, kendi isteklerini ve gerçekleştirmek istedikleri düşlerini ön plana almaları, değişik yaştaki öğrencilerde görülen önemli başarısızlık nedenleri arasında yer almakta; bu konudaki aşırı baskıcı tutumlar, okuldan kaçmalara, hatta büsbütün soğumlara da neden olabilmektedir. Bu açıdan anne-babaların çocukları ile ilgili eğitim-öğretim hedeflerini belirlerken, çocuğun özelliğini gözönünde bulundurarak gerçekçi bir yaklaşım içinde olmaları en akılcı davranış olur düşüncesindeyiz.

Anne-babalar, çocuklarını iyi tanımalı, onu yapabileceğinden fazlası için zorlamamalı, aşırı tenkitçi veya koruyucu olmamaya özen göstermelidir. Bunun yanısıra çocuğun beslenme, uyku ve oyun ihtiyacının gözönünde bulundurulması, sağlıklı, uyumlu bir aile ortamının sağlanması zorunludur. İyi beslenemeyen, annesi veya babası ile ilişkileri iyi olmayan ya da anne-babası arasında sürekli tartışmaların bulunduğu ev ortamlarında çocuğun duygusal yaşamı büyük ölçüde sarsıntıya uğrayabileceği gibi, başarısı da tehlikeye girer .

Okul ve Sınıf Ortamı

Okul, çocuğa evde bulamadığı ortamı verip gelişimine yardımcı olabileceği gibi, son derece olumsuz yönde de etkide bulunabilir. Sınıfların fiziksel yapısı, kalabalıklığı, kullanılan malzemeler, araç-gereçler öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdaysa hem eğitimin kalitesi, hem de öğrencilerin başarısı düşük olabilir.

Okulun atmosferini belirleyen yönetici ve öğretmenlerin özellikleri de öğrencinin başarısında son derece etkili olur. Öğretmenlerin kişilik özellikleri, mesleki bilgisi, öğrenciye karşı tutumu, eğitim-öğretimdeki başarının en önemli belirleyicilerindendir.

Bugüne kadar bulunan tüm teknolojik öğretim araç-gereçlerine

karşın, öğretmenin yerini tutabilecek, okul ortamı yerine geçebilecek bir araç bulunabilmiş değildir. Çünkü bugün bilinmektedir ki, bir öğretim faaliyetinin gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden biri, öğrenecek kişinin öğrenmeyi istemesi, diğeri de öğrenci ile öğretene kişi arasında kurulan olumlu etkileşimdir. Kuşkusuz iyi bir öğrenmenin gerçekleşmesinde daha başka pek çok faktörün varlığından söz edilebilir ama, istek ve iyi ilişki olmadıkça sağlıklı bir öğretimi gerçekleştirmenin son derece güç olduğu da bilinen bir başka gerçektir. Bu, özellikle ilkokula başlayan küçük çocuklar için üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır.

Başarılı bir eğitim ve öğretim için uygulanacak programların da, çocukların içinde buldukları gelişim aşamasının anlama ve kavrama düzeyine, öğrenme özelliklerine uygun biçimde düzenlenmiş ve yaşama hazırlayıcı nitelikte olması gereklidir. Günümüzde hızla artan bilgilerin tümünün belirli bir süreyi kapsayan ilk ve ortaöğretim süresi içinde verilmesi olanaksızdır. O halde yapılması gereken, bunların içinden bireye en gerekli olanları vermek ve gerektiğinde daha karmaşık bilgileri de öğrenebilecek bir düzeye ulaşabilmesine fırsat vermektir.

Özetlersek; her öğrencinin başarısında, onun programda yer alan çeşitli konuları öğrenmesi konusunda kendi isteği ve düzenli çalışması kadar, aile içinde kendisi için sağlanan imkanların ve öğrenci ile öğretmen ve anne-baba ile öğretmen arasındaki karşılıklı iyi ilişkilerin rolü olduğu kadar, uygulanan programın, bu programı uygularken kullanılan öğretim metodunun, öğretime yardımcı araç-gerçeklerin, sınıfın fizik ve sosyal atmosferinin de rolü vardır. Genç kuşakların en iyi şekilde yetiştirilmesi hepimizin ortak çabaları ile olacaktır.

Karne

Okuldaki başarının günümüzdeki en önemli göstergelerinden biri, bir öğretim döneminin sonunda öğrencinin, öğretilen konularla ilgili olarak gösterdiği çaba ve gelişmeyi gösteren *karne*dir. Ailelerin, okuldaki eğitim-öğretimin çocuğa kazandırdıklarının bütününe değil, aldığı notlara değer vermeleri, "karne zamanı"nı bazı çocuklar için kabusa dönüştürebilmekte, çocukla aile arasında bu yüzden tatsız, istenilmeyen olaylar yaşanmaktadır. Hatta bu konuda çok sert ve katı tutum içinde olan ailelerde, karne zamanlarında bazen okuldan, evden kaçmalara, hatta intiharlara bile rastlanmaktadır.

Her eğitim-öğretim programının sonunda bir değerlendirme yapılması, o programın veya programı uygulayan öğretmen ve öğrenci grubunun ne ölçüde başarılı olduğunun gösterilmesi önemlidir.

Not verme de yapılan bu değerlendirmelerden biridir. Ancak sadece sınavlar sonunda alınan notlarla programın veya öğrencinin başarılı veya başarısız olduğunu kesin olarak söyleyebilmek ne derece doğru bir değerlendirme olur? Karnedeki notlar, öğrencinin sınıfta öğretilenlerin öğrenci tarafından özümленerek davranışa dönüştürüldüğü veya öğrencinin öğretim faaliyeti sırasındaki diğer

kazançları ve çabaları, bu değerlendirilmede çoklukla yer almamaktadır. Oysa değerlendirmenin okuldaki faaliyetlerin tümünü ve öğrencinin, bilginin tekrarı dışındaki çeşitli faaliyetleri için de yapılması, öğrenciyi daha iyi tanımak ve ona gelecekte yapacağı okul, meslek vb. seçimlerde yardımcı olabilmek açısından son derece önemlidir. Ancak böyle bir değerlendirme için bir yazılı veya sözlü sınavdan daha fazlasına ihtiyaç vardır. Bazen bir branş öğretmenin tek başına bunu başarması da mümkün olmayabilir. Çocuk hakkında çeşitli öğretmenlerden gelen bilgileri toplayarak, onları değerlendirmeye çalışan bir uzmanın varlığı, bu nedenle önemlidir.

1991-1992 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın ölçme ve değerlendirme sisteminde yapmaya çalıştığı değişikliğin özünde bu konu vardır. Bu sistemde öğrencinin ilgi ve yeteneği ile okuyacağı ders konuları arasında bir ilişkinin kurulması esası vardır. Böyle olunca, öğrencinin her derste aynı başarıyı göstermesi de beklenmeyecek, bu da çocukla aile ve çocukla öğretmen arasındaki gereksiz kırgınlıkları önleyebilecektir.

Sınavı kazanan ve kaybeden çocuklara karşı anne-babanın tutumları neler olmalıdır?

Çocuğu sınava giren her ebeveyn, onun kazanabileceği gibi kaybedebileceğini de gözönünde bulundurmak zorundadır. Sınav bir yarışma olduğundan, her yarışmada olduğu gibi burada da kazananlar ve kaybedenler olacaktır. Bu nedenle hem ailelerin, hem de çocukların sonuç için hazırlanması gerekir.

Bir sınavı kazanmak hayatta elde edilebilecek tek başarı değildir. Aynı şekilde başarılı olamamak da kişinin, daha sonra başka bir şeyleri başaramayacağı anlamına gelmez. Bu yüzden de sınavda başarılı olanın aşırı derecede övülmesi, başarılı olmayanın da azarlanması ve sevilmemekle tehdit edilmesi veya onları hayal kırık-

liğine uğrattığının söylenmesi son derece hatalıdır.

Sınavda başarılı olmak için düzenli ve sistemli bir çalışma kuşkusuz gereklidir. Ama sadece çalışmak yeterli olmayabilir. Çocuğun sınav günündeki sağlık durumu, heyecanın yarattığı psikolojik kaygı durumu, sınavın yeri, sınavı yapan öğretmenin davranışı, çocuğun dinlenmiş veya uykusuz oluşu, heyecanlı veya sakin oluşu ya da beslenme vb. faktörler de çocuğun sınavdaki davranışını ve dolayısıyla başarısını etkilerler. Bunların hepsi yolunda olduğu zaman bile tahmin edilemeyen bazı engeller başarıyı etkileyebilir.

Sınav için çok iyi hazırlanmış, çok istekli bir çocuğun bile son anda ortaya çıkacak engelleyici bir durum yüzünden başarısız olması mümkündür. Mesela, çocuğun cevap kağıdını işaretlerken kaydırması ya da ucu kırılan kalemını açarken, silgisini ararken zaman kaybetmesi başarısızlığa neden olabilir.

Sınav kazanamayan, istedikleri okula girmeyi başaramayan, bu nedenle anne babalarının kendileri hakkındaki ümitlerini boşa çıkardıkları için zaten üzgün olan çocuklara bir de kırıcı, sert sözlerle veya ceza ile tepki göstermek, son derece olumsuz bir tutumdur.

Böyle bir yaklaşım, onun daha sonra gideceği eğitim öğretim kurumlarına karşı tutumunu ve buradaki başarısını da etkileyecektir. Sınava birlikte çalıştığı arkadaşları kadar başarılı olamayan çocuğun azarlanmaya, küçük düşürülmeye değil, anlaşılmaya, hoşgörülme ve desteğe ihtiyacı vardır. Önemli olan sınavı bir kere kazanmak değil, başarının devamlı olmasıdır. Bu da anne-babaların daha başlangıçtan itibaren çocuklarını yakından tanımaları, onu özelliklerine uygun alanlara yönlendirmeye çalışmaları ve sınav kazanmayı bir zafer, kaybetmeyi de bir utanç olarak düşünmemeleri gerekir.

Eğitim sistemi içinde yer alan ilk öğretim ve orta öğretim kurumları, hizmet verdiği yaş grubundaki çocuklar için yasalarla çizilen a-

maçlara uygun eğitim ve öğretimi gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu okul kademeleri içinde okul öncesi eğitim kurumları ve ilkokullar, insanın yetişmesinde en temel kurumlar olarak ayrı bir öneme ve çok özel bir yere sahiptir.

OKULDA İNSANLAR ARASI İLİŞKİLER VE SOSYAL DAYANIŞMA

Okul Ortamı

Okula başlamak, çocuğun yaşamındaki en önemli olaylardan biridir. Okula başlama ile çocuğun yaşamına, onu gelecekte belki de anne-babası kadar etkileyecek yeni bir yetişkin daha girer. Bu yetişkin "öğretmen"dir. Bu açıdan tıpkı anne-baba ile kurduğu ilk ilişkilerde olduğu gibi öğretmenle kurulan ilk ilişkilerinde olumlu ve sevgi temeline dayalı olması, çocuğun geleceği yönünden son derece önemlidir. Uzmanlar okula başlama olayını, çocuğun, anneden doğumdan sonraki ikinci kopması olarak nitelemektedirler. Gerçekten de, o güne kadar annesi veya çok sevdiği ve alıştığı bir yetişkinle birlikte, kendisini güven içinde hissettiği evinde istediği gibi oynayan, hareket edebilen çocuk, yepyeni bir ortama girmektedir. Üstelik bu yeni ortamda, tanımadığı kendi yaşında bir sürü çocuk, yine tanımadığı bir yetişkin (öğretmen) bulunmaktadır. Bütün bu insanlarla birlikte bulunmak, onlara uyum sağlamayı öğrenmek zorundadır. Bütün bunları yapmak için her zaman yardımına başvurduğu annesi de yanında değildir.

Öğretmen ve Çocuk

Deneyimli bir öğretmen, küçük bir çocuk için okuldaki ilk günün önemini çok iyi bilir. Öğrencilerini gülyüzle ve tatlı sözlerle karşı-

laş. İlk günlerde, onların evde belirli bir programlı yaşama alıştırılmamış olmalarından kaynaklanan bazı davranışlarını (su içmek, tuvalete gitmek, sınıfta dolaşmak, konuşmak vb.) hoşgörür. Farklı evlerden gelen, farklı kişilik özellikleri ve farklı davranış biçimlerine sahip çocukların tümünün, öğretmenin talimatına uygun hareket etmeyi öğrenebilmeleri için zamana gereksinimleri vardır. Disiplinde karşılıklı saygı ve sevginin önem kazandığı ve artık “eti senin, kemiği benim” türünden tek yönlü baskıyı ifade eden görüşlerin çoktan değerini yitirdiği günümüzde, kuralların çocuklar tarafından özümlemesi önem taşımaktadır. Bu yolla sınıftaki düzenin sağlanmasına her öğrencinin zorla değil, fakat isteyerek katılması mümkün olabilecektir. Ancak çocuğun sınıftaki düzenin kurulmasına ve öğrenme faaliyetine isteyerek katılabilmesi, herşeyden önce onun öğretmenle kuracağı ilişkilere bağlıdır. Öğretmeni ile ilk günden itibaren karşılıklı olarak olumlu bir duygu alış verişinde bulunabilen çocuk için bunun gerçekleştirilmesi oldukça kolaydır. Ama ilk günden itibaren öğretmeninden korkmayı öğrenen, onun kendisine her seslenişinde korku ile irkilen, sürekli annesinin yakınlığını özleyen bir çocuk için bu öğretmenin herhangi bir talimatını istekle yerine getirmek çok zor, hatta olanaksızdır. Oysa ilkokula başlayan bir çocuk, artık okul öncesindeki yaşamının aksine, günün büyük bir bölümünü okulda öğretmeni ve arkadaşları ile geçirmek zorundadır. Onların söylediklerinden ve yaptıklarından etkilenir. Bu etkiler olumlu oldukları oranda çocuğun kişiliğinin oluşumunda yararlı etki yaparlar. Ters olduğu zamanlarda ise, çocukta bir takım duygusal kaynaklı uyum ve davranış sorunlarının gözlenmesi mümkün olabileceği gibi, bunların önlem alınarak giderilmemesi durumunda, kişilik gelişiminde kalıcı bir takım kusurların ortaya çıkması da olasıdır.

Ailenin Okul Konusundaki Tutumu Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Nasıl Etkiler ?

Öğretmenle öğrenci arasında olumlu ilişkilerin kurulmasında ailenin okul ve öğretmene karşı tutumunun rolü çok büyüktür. Eğer anne-baba için okul, günün belirli saatlerinde çocuktan kurtulmayı sağlayan bir yer, öğretmen de onunla ilgili tüm sorumlulukları yükleyebilecekleri bir kişi olarak düşünülüyorsa ve bu, çocuğa açıkça belirtiliyorsa, böyle bir çocuğun daha ilk günden öğretmene karşı iyi duygular beslemesi oldukça güçtür. Böyle bir çocuk için öğretmen, kendisini sürekli cezalandıran yetişkinlere eklenen yeni biridir.

Buna karşılık, kendilerine, okulun eğlenceli, yeni arkadaşlar ve yeni bilgiler kazanabilecekleri bir yer, öğretmenin ise bundan böyle anne-babası gibi onunla yakından ilgilenecek bir yetişkin olduğu anlatılan çocukların ne okuldan, ne de öğretmenden korkmaları söz konusu olmaz. Bu şekilde okul ve öğretmen konusunda olumlu bilgi ve izlenimlerle donanımlı olarak okula gelen bir çocuğun zekası normal, ev yaşamı düzenli ise, okula ve öğretmene uyum sağlayamaması için pek az neden vardır.

Öğretmenin Davranışları Çocuğun Okulu Sevmesini Nasıl Etkiler ?

Çocuğun okulu ve öğretmenini sevmesinde, ailesi tarafından kendisine yapılan etkiler kadar önemli olan bir başka nokta da, öğretmenin kendi davranışlarıdır. Daha okula geldikleri ilk günde öğrencilerini azarlayan, onların en ufak bir yanlış hareketini ceza ile karşılayan bir öğretmen, pek çok çocuğun okuldan ve okumadan soğumasına, hatta bazı davranış sorunlarının ortaya çıkmasına bile neden olabilir.

Bunun yanısıra, sınıftaki öğrencileri arasında onların çeşitli özelliklerine göre ayırım yapan, sınıftaki öğrencilerine karşı olan davranışlarında adaletli, tutarlı ve dürüst olmayan bir öğretmenin çocuklar için ne kadar kötü bir örnek olacağı da açıktır.

Yaşam boyu süren eğitimin, düzenli ve programlı bölümünün gerçekleştirildiği okul ve bu konuda en büyük sorumluluğa sahip olan öğretmenin, çocuğun okula geldiği ilk günden başlayarak, onunla iyi ilişkiler kurma yolundaki çabaları aile tarafından da desteklendiği zaman, çocuğun anne-babası gibi öğretmenini de sevmesi kolaylaşır. İçinde korkunun değil, sevgi ve anlayışın, karşılıklı yardımlaşmanın bulunduğu bir sınıf, aynı zamanda iyi bir öğrenme ve eğitim ortamıdır. Böyle bir ortamda öğrenciler, kendi istekleri ile öğrenme olayına aktif olarak katılacaklarından, başarı da daha yüksek olacaktır.

Anne-Baba-Öğretmen İlişkisi

Çocukla iyi ilişkiler kurmayı başaran, öğrencilerini seven ve onların kendisini sevmelerini sağlayabilen, konusunda yeterli bilgi ve beceri sahibi, başarılı bir öğretmene sahip olabilmek, kuşkusuz okul çağındaki her çocuk için gelişimi açısından son derece önemlidir. Böyle bir öğretmenin varlığı, yalnız ilkokulda değil ama orta, lise ve hatta yüksek öğrenim çağındaki çocuk ve gençler için de değerlidir. Ancak özellikle okul öncesi ve ilkokul döneminde bir öğretmenin çocuğa gerçekten kalıcı bir etki yapabilmesi, anne-baba ile kuracağı yakın ilişkilere de bağlıdır. Anne-babanın çocuğun eğitimi ve sağlıklı bir gelişim göstermesine yardımcı olmak konusundaki sorumlulukları çocuğun okula başlaması ile sona ermemektedir. Aksine, anne-babanın çocuklarını daha iyi anlayabilmek konusunda öğretmenin görüş ve gözlemlerinden de yararlanmaları gereklidir. Çünkü çocuklarına büyük bir sevgi bağı ile bağlı bulunan anne-ba-

banın tarafsız bir biçimde değerlendirebilmeleri son derece güçtür. Daha tarafsız bir kişi olan öğretmenin gözlemlerinin bu açıdan değeri çok büyüktür. Böylece çocuğun o zamana kadar dikkati çekmeyen, gözden kaçan bazı özellikleri hakkında bilgi sahibi olunabilir. Hem anne-babanın, hem de öğretmenin çocuğu doğru bir biçimde yönlendirebilmeleri için onu gerçekten tanımaları gereklidir.

Veli Görüşme Günleri

Bir annenin her gün çocuğunu okula getirmesi ya da her fırsatta öğretmene onunla ilgili sorular sorması, evde çocuğu ile ilgili tüm sorunlarını öğretmene aktarması, her zaman onun çocuğu ile çok yakından ilgilendiği anlamına gelmeyebilir. 50-60 kişilik bir ilkokul sınıfında, bir öğretmenin tüm çocukların anneleri ile her gün aynı şekilde konuşmalar yapabilmesi de zaten mümkün değildir.

Burada önemli olan, öğretmenin sınıftaki her çocuğun yaşam ortamı ve aile ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayacak ilişkilerin ailelerle kurulabilmesidir. Çocuk için annesinin ve öğretmenin birbirlerini tanıdıklarını, karşılıklı dostluk ve güven duygularını paylaştıklarını bilmek, rahatlatıcı bir durumdur. Bunu sağlayabilmeyenin en iyi yolu ise, velilerle yapılacak *görüşme günleri*nin oldukça sık ve her çocuğun ailesini yakından tanıma fırsatını verebilecek samimi bir hava içinde yapılabilmesidir.

Burada anne-babanın, öğretmenin her çağrısına cevap vermesi de önemli bir noktadır. Bunun için anne-baba veya çocuğa çok yakın bir aile üyesinin mutlaka katılabileceği uygun bir zaman seçmek gerekir. Anne-baba öğretmenin çocuğun üzerinde giderek artan etkisi karşısında, herhangi bir rahatsızlık duymadan bunu onayladıklarını belirten bir tutum içinde öğretmenle ilişkilerini sürdürebilirse, bir süre bundan kendi çocuklarına yardımcı olabilmek için yararlanabilirler. Çocuğa o zamana kadar bilmediği şeyleri büyük

ustalıkla öğreten öğretmenine büyük bir hayranlık duymaya başlar ve onun söylediği her sözü adeta bir kanunmuş gibi değerlendirmeye başlar. Bazen bu konuda öylesine ileri gider ki, anne-baba herhangi bir konuda öğretmenin söylediğlerinin daha doğru olduğunu iddia etmeye kadar işi ileriye götürebilir. Bu durum, çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine ilişkin geçici bir durumdur. Çocuk büyüyüp olgunlaştıkça, tüm insanlar gibi öğretmenini de daha objektif bir biçimde değerlendirmeyi öğrenecektir. Ama öğretmenin onun üstündeki olumlu etkilerinin izleri pek kolay kolay silinemeyecektir.

Bu açıdan çocuğun her yönü ile sağlıklı bir birey olmasında en büyük etkiyi yapan anne-baba ve öğretmenin, onu mutlu ve başarılı bir kişi olarak hayata hazırlamak konusunda işbirliği yapmaları, en az evde ve sınıfta çocuğa yapacakları etkiler kadar önemlidir. Böylece çocuk evle okul arasında olabilecek farklı tutumların etkisi altında değil, adeta evin devamı olan güvenli bir ortamda daha iyi öğrenme fırsatını bulabilecektir.

Okul Arkadaşları

Yaşlıları ile birlikte olma, onlarla oynama, tecrübelerini ve görüşlerini paylaşma isteği 3-4 yaşlarından başlayarak, giderek artan şekilde devam eder ve ergenlik döneminde doruk noktasına ulaşır.

Çocuğun yaşlıları ile olmak istemesi, onlarla birlikte olmayı, oynamayı, paylaşmayı başarabilmesi, onda sosyalleşmenin en önemli belirtileridir. İşte okul, bu yönden de çocuk ve genç için önemlidir. Okul, aynı sınıf ortamı içinde çocukların birlikte öğrenme tecrübesini kazandırırken, teneffüslerde oynama, işbirliği yapma, birlikte ders çalışabilme imkanını da sağlar. Okul öncesinden başlayarak, her gelişim kademesindeki çocuk için okulda kuracağı arkadaşlıklar son derece önem taşır. İnsanlar arasındaki işbirliği, hoşgörü ve

yardımlaşmaya ilişkin yaşantıların kazanılması büyük ölçüde bu yolla gerçekleşir.

Arkadaşları, çocuk ve genci çok olumlu yönlerden etkileyebilecekleri gibi, bazı konularda olumsuz şekilde de etkileyebilirler. Bu bakımdan doğru arkadaşlıkların kurulmasında ve desteklenmesinde öğretmenlere ve ailelere önemli görevler düşmektedir. Ancak bunu yaparken çocuğun arkadaşlarına olan sevgi ve güven duygusuna da saygı göstermek gereklidir. Aile olarak çocuğun arkadaşlarını bilmek, onları tanımak son derece önemlidir. Okuldaki çocukların arkadaşlık ilişkilerini desteklemek konusunda öğretmene de görevler düşmektedir. Derslerinde daha zayıf olana yardımcı olmayı desteklemek, çocukların birlikte yapabileceği görevler vermek, ailelerin tanışmasına yardımcı olacak ortamlar hazırlamak öğretmenin bu konuda yapabileceklerinden bazılarıdır. Ailelerin de okul arkadaşlıklarını özendirici bir tavır takınmaları, çocuklarının okul arkadaşları ve onların aileleri ile tanışma çabası içinde bulunmaları, çocuklar arasındaki kalıcı ve sağlam dostlukların kurulmasına yardımcı olabilir. Sağlıklı gelişen bir çocuğun, kendisine destek olabilecek yetişkinlere olduğu kadar, problemlerini tartışabileceği, oynayabileceği, paylaşabileceği, hatta zaman zaman çatışmaya gireceği yaşlılarına da ihtiyacı vardır.

Ailenin görevi de, çocuğun seçimine karışmamak ama çocuğu yarıktan izleyerek uygun bulduğu arkadaşlıklarının devamı için uygun ortamları ve fırsatları yaratabilmektir.

Okul Aile Birliği, Okul Koruma Derneği ve Vakıflar

Okul aile işbirliği bir yandan öğretmenle anne-baba arasındaki etkileşimle bireysel olarak sağlanırken, bir yandan da milli eğitimle ilgili yönetmeliklerde yer alan iki kuruluş, bu işbirliğini okulun ve çocukların tümünü içine alacak şekilde değerlendirerek, okuldaki eği-

tim-öğretimin başarısına katkıda bulunur. Bu iki kuruluştan biri Okul Aile Birliği, diğeri ise Okul Koruma Derneğidir. Bunlara son zamanlarda giderek yaygın olarak faaliyet gösteren "Vakıf"ları da ekleyebiliriz.

Bu kuruluşların herbirinin hangi işleri gördüklerinin bilinmesi, bunların etkin şekilde çalıştırılabilmesi yönünden çok önemlidir.

Okul Aile Birliği: Okul aile birliği, ailenin okulda yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri hakkında bilgilendirilmesi, öğrencilerin başarılarını ana-babalarına en iyi şekilde gösterebilmek için okul ve aileler arasındaki işbirliği içinde çalışmasını esas alır. Başarılı bir eğitim ve öğretimi gerçekleştirmek için okulun yaptığı faaliyetlere anne babaların katkısını sağlamayı amaçlar. Okul Aile Birliği, okulun faaliyetlerini destekler. Bu birliğin amacı, gelişmiş ülkelerde üzerinde çok durulan okuldaki eğitim-öğretime ailenin katkısını sağlamak, aileyi okuldaki faaliyetler hakkında bilgilendirmek, hatta gerekiyorsa onları eğitmektir. Böylece okul, yalnızca çocuk ve gençlerin eğitim-öğretim gördükleri bir kurum olmanın ötesinde, aileler için de bir eğitim-öğretim ortamı olabilecek ve ayrıca ailelerin, eğitime ilişkin değişik potansiyellerini değerlendirme fırsatını da bulabilecektir.

Okul Koruma Derneği: Bu kuruluş da, okulun başarılı bir eğitim-öğretim gerçekleştirebilmesi için velilerin ve diğer üyelerinin katkıları ile kurulur. Amacı, bir yandan yardıma ihtiyacı olan öğrencilere maddi yardım sağlamak, diğer yandan okulun ve öğrencilerin çeşitli eksiklerini temin etmek için kaynak yaratmaktır.

Koruma derneği, okul aile birliği ile işbirliği yaparak özel eğitime veya maddi desteğe ihtiyacı olan öğrenciler için gerekli imkanları hazırlamaya çalışır.

Bu yolla, özellikle devlet okullarında bütçe imkanlarıyla sağlana-

mayan bir çok malzeme, araç gereç ve benzeri ihtiyaçların sağlanması sözkonusu olabilmektedir. İhtiyacı olan öğrencilere, giyim, yemek, kitap, hatta burs türünden yardımlar sağlanabilmektedir.

Koruma derneği, okulun sınırlı imkanlarını arttırarak hem daha iyi bir eğitim-öğretim olabilmesi için gereken maddi desteği sağlamak, ekonomik yönden zor durumda olan ailelerin çocuklarının bu eksikliklerini gidererek fırsat eşitliğini sağlayabilmek için katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Okulun müdürü, yardımcıları, öğretmenler ve veliler derneğin üyeleridir.

Vakıf: Vakıf, ülke içinde geçmişte çok eskilere dayanan yardımlaşma geleneğinin bugün de devam eden bir şeklidir.

Bugün, ülkemizdeki yasalar çerçevesinde isteyen kişi ve kuruluşların istedikleri konu ile ilgili vakıf kurmaları mümkündür.

Okullar için kurulan vakıflar, okuldaki eğitim, yayın, kültür, sanat, spor faaliyetleri, eğitim yardımları gibi konulara göre ayrı ayrı kurulabilir. Vakfın okullardaki koruma derneği çalışmalarını daha geniş kapsamlı desteklemek amacı ile kurulan, kalıcı ve vergi muafiyeti olan bir kuruluş olması açısından pek çok okul, eğitim- öğretim için ihtiyacı olan ek kaynakların sağlanması için de vakıf kurmayı tercih etmektedir. Vakıflar yolu ile daha iyi bina, araç gereç hatta öğretim kadrosuna yeni elemanlar kazandırabilme konusunda (Yabancı Dil, Resim, Müzik, Tiyatro, Folklor vb.) önemli bir kaynak elde edebilmektedir.

Okullardaki vakıfların denetimi de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılır. Bu kuruluşun müfettişleri, vakfın gayesine uygun çalışıp çalışmadığını, vakıf mallarının vakfın kuruluş beyannamesi ile belirtilen esaslara göre kullanılıp kullanılmadığını kontrol eder. Okullara ait vakıflar çeşitli nedenlerle tasfiye edildiklerinde mal varlığı kalırsa, bunlar Türk Eğitim Vakfına devredilebilirler.

TATİL

Okula başlama ile birlikte ortaya çıkan bir başka kavram da "tatil"dir. Zira uzun bir kış dönemindeki sürekli bir okul devresinden sonra çocuklarımızın tatile gereksinme duydukları kaçınılmaz bir gerçektir. Ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda iki öğretim dönemi arasında 15 gün süreli yarı yıl tatili ile yaz aylarını kapsayan yaklaşık 3 aylık bir yaz tatili vardır. Ancak bu tatillerin bilinçli olarak ve belirli (katı olmayan) bir program içinde gerçekleştirilmesi, çocukların bundan daha iyi yararlanabilmeleri yönünden önemlidir.

Tatil dönemleri özellikle yaz ayları, çocukların hem dinlenmeleri, hem eğlenmeleri, hem de kışın okula devamları sırasında yapma-

ya fırsat bulamadıkları eğlenceli faaliyetleri gerçekleştirmeleri açısından belirli bir ihtiyacı karşılamaktadır.

Çocuğun bu aylardan yararlanması belirli bir programa göre olduğu takdirde daha yararlı olur. Aksi halde ise, başıboş olarak hareket edebileceği senenin belli bir bölümü olmaktan öteye gidemez.

Çocuğun bulunduğu yaş ve cinsiyet grubuna göre tatil programının şekillendirilmesi daha uygun olur. Örneğin ilkokul birinci sınıftaki bir çocuk, tatili yalnızca dinlenme-oyun anlamında geçirdiği zaman, ertesi yıl okula başladığında okumayı unutmuş olarak okula gelebilmektedir. Oysa bu çocuklar, şayet gününün en çok bir saati ni hoşlanacakları bir kitabı okumaya çalışarak ya da basit problemler yaparak geçirebilseler, ikinci sınıfın programına uymakta bu denli güçlük çekmeyeceklerdir.

Genellikle çocukların günün belirli zamanlarında, evde kendilerine verilen görevleri yerine getirmeleri, belirli zamanlarda oyun oynamaları, o yıl okudukları veya ertesi ders yılında okuyacakları konularla ilgili kitap vs. okumaları ve bedence dinlenmeye zaman ayıran bir tatil programına tabi olmaları, gelecek ders yılına zihince ve bedence sağlıklı ve daha hazır olarak başlamalarına olanak hazırlar.

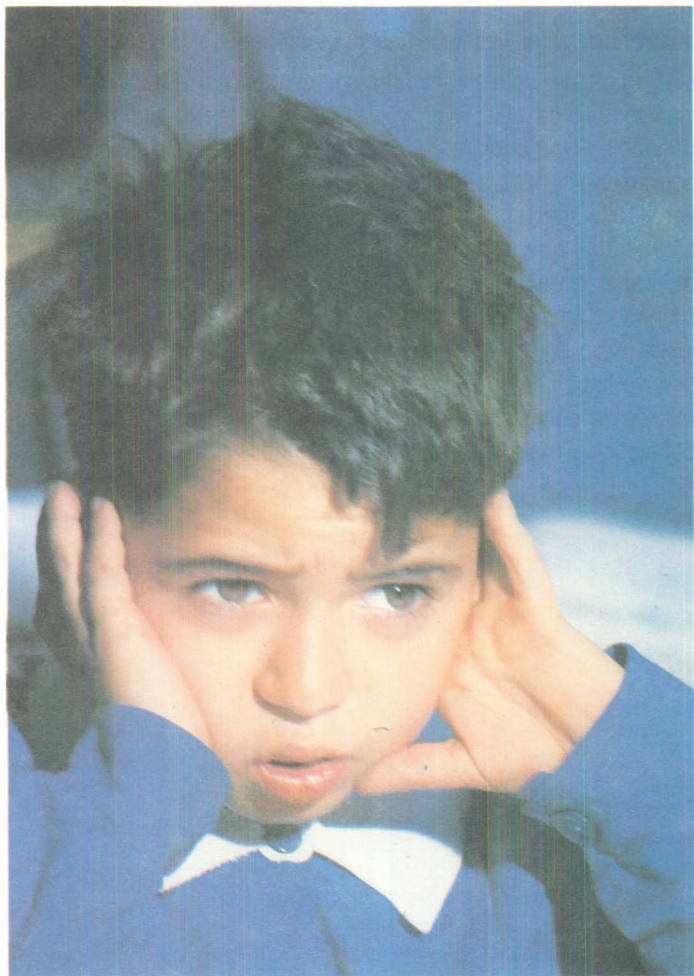
Bu arada annelere veya evdeki yetişkinlere, çocuğu sıkmadan onu fazla yasaklamalara boğmadan bir program gerçekleştirebilmeleri açısından görevler düşmektedir.

Ortaokul-lise çağındaki çocukların ilgi duydukları bir işte çalışmaları bile hayata hazırlama yönünden okula yardımcı bir etki olarak düşünülebilir. Ancak burada işyerinin uygunluğu, çocukların gücünün üstünde iş istememesi çok dikkat edilmesi gereken noktalar dır.

Bu konuda en ideali, özellikle çalışan annelerin yoğun olduğu bölgelerde, çocuğun, gidip kitap okuyabileceği, oyun oynayabileceği,

spor yapabileceği kurumların oluşturulması ve bunların tüm ülke düzeyinde gerçekleştirilebilmesidir (kütüphane, okuma salonları).

Mevcut parklar yetersiz ve daha çok okul öncesi veya ilkokulun ilk sınıflarındaki çocuklar için uygun olan malzeme ile donatılmış durumdadır. Oysa bunlara, bir kitap okuma odası, basketbol, voleybol, tenis gibi daha büyüklerin de ilgilenebilecekleri kısımlar ekleyerek, okul çağındaki çocuk ve gençlerin yalnız yaz aylarında değil, fakat yıl boyunca tüm boş zamanlarında yararlanabilecekleri merkezler olmalarını sağlayabiliriz. Ayrıca lise ve üniversite öğrencilerinden, çevre çocuklarının yaz eğitimi konusunda da yararlanılabilir. Kışın eğitim ve öğretim yapılan okul binaları ve bunlara ait açık ve kapalı spor salonları, bu yolla verimli bir şekilde kullanılarak, çevre çocuklarının zevkli bir tatil geçirmelerine, hatta okulu daha çok sevmelerine bile yardımcı olunabilir.

OKUL ÇAĞI ÇOCUĞUNUN BAZI PROBLEMLERİ

Okul Korkusu

Okula yeni başlayan çocuklarda sıkça rastlanan problemlerden biri okul korkusudur. Problem, bazen okula başlama ile birlikte, bazen de okulun açılmasını izleyen ilk haftalardan sonra değişik görüntülerle ortaya çıkar.

Okul korkusu çocuktan, aileden, okul ve öğretmenden gelen nedenlerden veya bunların bir kaçından birden kaynaklanabilir. Bu çocukların ortak özellikleri, aşırı duygusal ve anneye aşırı bağımlı çocuklar olmalarıdır. Özellikle anne ve babanın çocuk için yeterli güven duygusunu sağlayacak bir ev atmosferi yaratamadıkları evlerden gelen bu çocuklar, okula gittiklerinde güvensizliklerini farkında olmadan okula da yansıtırlar.

Bu çocukların çocuklukla zeka ile ilgili herhangi bir problemleri yoktur. Bunlar duygusal olarak yeterince olgunlaşmamış çocuklardır.

Okul korkusunun temel belirtisi "okula gitmek istememek"tir. Ancak bazen çocuk bu korkusunu açıkça ifade edemez. Bunun yerine karın ağrıları, mide bulantısı, kusma, uykusuzluk, baş ağrıları gibi organik şikayetler şeklinde ifade edilir. Bu nedenle çoğu kez doktor tarafından yapılan muayene sonucunda belirtilerin herhangi bir organik sebebinin olmadığından anlaşılmasından sonra "okul korkusu" konusu gündeme gelir.

Şikayetlerin hafta başlarında veya okula gidiş saatlerine yakın zamanlarda ortaya çıkması ve okula gitmeme sağlandığı zaman kısa bir süre sonra kaybolması, tanı konusunda yardımcı bir ipucudur. Okul korkusu öğretmenin, özellikle ilkökul birinci sınıf öğretmenin davranışı ile de ilgili olabilir. Okula yeni başladığı günlerde, okul

konusunda yeteri kadar aydınlatılmamış, öğretmeni daha önce hiç görmemiş olan aşırı hassas ve güvensiz çocuklar, öğretmenden bekledikleri tasvibi göremediklerinde veya onun kırıncı tavırları karşısında daha da endişeli ve güvensiz olabilirler. İlk günlerde okula sevinçle gelen çocuk, bir süre sonra şikayetlere, okula gidiş saatlerinde rahatsızlanmaya başlar.

Okul korkusunun tedavisi konusu, ağırlık düzeyine göre değişiklik gösterir. Genelde sorun hem çocuğun kişilik özelliği ile, hem de anne-baba ve öğretmen tutumları ile ilgili olabildiğinden, tedavinin şekli, problemin nedenlerini iyi teşhis etmeyi de gerektirir. Bu konu üzerinde çalışan uzmanlar, özellikle aile içi ilişkilerin (aşırı koruyucu veya reddedici aile tutumları) okul korkusunun oluşmasında en önde gelen etkenler olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu nedenle tedavide bu konunun üzerinde dikkatle eğilinmesi önem taşımaktadır.

Okul korkusu, başlangıç aşamasında dikkatle ele alınırsa, çocuk küçük olduğu ölçüde, bir uzmanın da yardımıyla kalıcı bir iz bırakmadan giderilebilecek bir sorundur.

Ancak aile ilişkileri yeniden düzenlemek ustalık gerektiren, zaman isteyen, aynı zamanda aile üyelerinin tümünün işbirliğini isteyen bir husustur. Bu nedenle, bazen sorun bu boyutu ile hemen çözümlenemeyebilir. Ayrıca, çocuğun kişilik özellikleri de öyle birden bire değiştirilebilecek özellikler değildir. Aşırı duygusal, çekingen, hatta korkak denilebilecek bir çocuğu birkaç gün içinde en usta uzman bile kahraman yapamaz. Bu durumda bile sorunun çözümlenebilmesi için bazı önlemler alınabilir. Belirtiler ortaya çıkar çıkmaz:

- Herşeyden önce, çocuktaki hastalık belirtilerinin organik olup olmadığı konusuna açıklık getirebilmek için tıbbi muayene gerekir.
- Bu konu açıklığa kavuştuktan sonra, çocuğun okula gönderme

konusunda anne ve babanın belirli bir kararlılığa sahip olmaları gerekir.

- Çocuğun okuldan ayrı kaldığı süreyi olabildiğince kısa tutmak gerekir.
- Aile ve öğretmen bu konuda iyi bir işbirliği içinde olmalıdır. Öğretmenin çocuğun zaten zayıf olan güvenini sarsıcı davranıştan kaçınması gerekir.
- Eğer sorun doğrudan doğruya aile içi ilişkilerden kaynaklanıyorsa, öğretmen şefkatli, hoşgörülü ve güven verici tavrı ile ailede bulamadığı güven ortamının yaratılmasında çocuğa yardımcı olabilir.

Ancak, unutulmamalıdır ki, sorunun esas sebebine ilişkin engeller ortadan kaldırılmadıkça, tüm psikolojik kökenli konularda olduğu gibi, okul fobisini de kökünden çözümlenmek mümkün görünmemektedir. Korkunun çok yoğun olduğu ve adeta kronikleştiği bazı durumlarda, doğrudan doğruya davranışın düzeltilmesi yönünde bazı çalışmalar yapılabilirse de, sağlıklı bir insanın dengeli ruhsal yapısına sahip olmayan bir bireyde, dengeyi bozacak en küçük bir olay, bazen korkunun geri gelmesine, bazen de başka bir görüntüye bürünmesine yol açabilir.

Yalan

“Doğruyu, bilerek değiştirmek” diye tanımlayabileceğimiz yalan konusu da, aileler ve öğretmenleri zaman zaman endişelendiren bir yanlış davranıştır. Hepimiz, yetiştirdiğimiz çocuk ve gençlerin dürüst, her durumda doğru bildiğini söylemek ve savunmaktan kaçınmayan insanlar olmasını isteriz. Ama acaba çocuklarımızın böyle bir anlayışla yetişmeleri için gerekli dikkati, özeni gösteriyor muyuz ya da onlara bu konuda yeteri kadar iyi örnek olabiliyor muyuz?

Doğruyu, değiştirerek ifade etme konusu, çocuğun gelişim süreci

İNİNDE belli bir döneme kadar normal olarak kabul edilebilen bir durumdur. Çocuk, okul öncesi dönemde ve ilkokulun ilk yıllarında dünyayı ve olayları yetiskinden farklı olarak algılar, kendi fantezilerini olayları yorumlarken kullanır ve bunu yaparken herhangi bir art niyeti de yoktur. Onun için olayın açıklamasında bazı ilaveler yapmak, olanı, olması gerektiği veya olmasını istediği şekilde değiştirmek kötü bir şey değildir. Çünkü çocuk, nasıl başkalarının eşyalarını alırken, gelişimi gereği kendine ait olanla başkalarına ait olanı ayıramıyorsa, olanla olması gerekenin sınırları konusunda da bazı tereddütleri vardır. Bu da onun herhangi bir olayı bizim algıladığımızdan ve yorumladığımızdan farklı olarak algılayıp yorumlamasına neden olur. 3-4 yaşlarında sıkça rastlanan *hayal* arkadaşları çocuğun bu düşünce tarzının ürünüdür. Gelişimin akışı içinde bu tür davranışın uygun çevre şartlarının da yardımı ile kaybolması beklenebilir. Genellikle normal olarak gözlenen de budur. Bu nedenle, çocukları cezalandırmak, onlara, “doğrusu budur”, “sen yalan söylüyorsun” diye ithamlarda bulunmak haksızlık olur. Ancak çocukların gerçeği değiştirmeleri gelişim süreci içinde, özellikle ilkokulun ilk yıllarından sonra da görülmeye devam ediyorsa, yetişkinlerin bunun üstünde düşünmeleri, sebepleri ortaya çıkarmak için çaba göstermeleri gerekir.

Çocuğu yalan söylemeye iten nedenlerin -gelişimle ilgili olanların dışında- pek çoğu yetişkinlerin (özellikle de anne babaların) tutumları ile ilgilidir.

Bu nedenler kısaca şöyle sıralanabilir:

- Çocuk cezalandırılmaktan korktuğu için yalan söyleyebilir.
- Hatalı veya yanlış olduğunu düşündüğü bir davranışını gizlemek için yalan söyleyebilir.
- Olayları ve kendisini olduğundan farklı göstererek başkalarının övgüsünü ve sempatisini kazanacağını düşünür. Bunu sağladıkça

da yalan söylemeyi sürdürür.

- Çevresindeki yetişkinler sık sık yalan söylediği için, yalan söylemenin doğru olduğunu düşünerek büyüyebilir.

Çocuk büyüdükçe, kendine olan güveni arttıkça, gerçeği değiştirme ihtiyacı da zamanla ortadan kalkar. Ancak burada aile ve öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken en önemli şey, çocuğun sürekli olarak yalana başvurmasıdır. Bu durumda yapılması gereken birinci şey, anne-baba olarak, çocuğun hatalı davranışları karşısındaki tepkilerimizi gözden geçirmektir. Acaba çocuğumuz hoş görmediğimiz bir davranışı yaptığı zaman veya kazara evdeki bir eşyaya zarar verdiği zaman ona nasıl davranıyoruz? Onu anlamaya çalışıyor, onunla sakin bir şekilde mi konuşuyoruz; yoksa zararın büyüklüğüne bağlı olarak aşırı sert veya cezacı bir tutum izleyerek, onun bizden gerçekleri saklamasına mı neden oluyoruz? Karnesinde kırık var diye çocuğumuza ceza vererek veya aşırı sert davranarak onun bir daha sefere karnesini gizlemesine veya dersleri ile ilgili yalan söylemesine mi neden oluyoruz?

Ayrıca günlük yaşamımızda, söylediğimiz ufak tefek yalanlarla ona yanlış bir model mi oluyoruz? Çok iyi niyetle de olsa yetişkinin gerçeği değiştirmesi, çocuğun bunun normal bir davranış olduğunu düşünmesine neden olabilir. Ayrıca, niçin yetişkinin yalan söylemesi hoş karşılanabildiği halde, kendisi yalan söylediğinde cezalandırıldığını anlamak da çocuk için bir hayli güç olur.

Bu nedenle, ailelerin çocuklarının kendilerini korumak için yalanı kullanmak zorunda kalmasına sebep olacak, sert tepkilerden kaçınmaları ve onlara güven veren, kendilerine güvenmelerine yardımcı olan bir ortam sağlamaları son derece önemlidir. Tabii böyle bir ortamda yetişkinlerin kendilerinin de yalan söylemeyerek örnek olmaları son derece gerekli bir husustur.

Başkalarına Ait Eşyaları Alma

Okul öncesi ve okul çağı çocuklarında görülen ve zaman zaman aileleri ve öğretmenleri endişelendiren bir davranış da “başkalarına ait eşyaları alma”dır. Anne-babalar genellikle çocuklarında bu tür davranışlar gözlediklerinde endişelenir, paniğe kapılırlar. Çünkü küçük yaşlarda görülen bu tür davranışların hem yasalar açısından suç sayılan, hem de toplumsal değerler yönünden tasvip edilmeyen bir davranışa, *hırsızlığa* dönüşeceğiinden korkarlar. Oysa okul öncesi dönemde ve ilkokulun ilk yıllarında görülen “başkalarına ait eşyaları alma” davranışı çocuklukla çocuğun henüz tamamlanmamış olan bilişsel gelişimi ve buna paralel olan toplumsal ve ahlaki gelişimi ile yakından ilgilidir.

Çocuk bu dönemde bilişsel olarak henüz kendisine ait olanla başkasına ait olanın sınırını net olarak ayırtedememektedir. Ayrıca, anlamını yeteri kadar kavrayamadığı çeşitli toplum kurallarına ilişkin prensiplerden biri de “paylaşma”dır. Evde birkaç kardeşi olan veya yakın çevredeki akraba ve komşu çocukları ile biraraya geldiği zaman çocuğa yetişkinler sürekli olarak oyuncuğunu, çikolatasını veya çok sevdiği kurabiyesini paylaşması gerektiği talimatını vermektedirler. O, kendisinin olanları paylaşıyorsa, başkalarına ait olanların paylaşılması neden yasak olsun? Böylece “benim” ve “başkasının” sınırını iyi koyamayan, paylaşmanın ancak diğerinin izni ve rızası ile gerçekleşebilen bir sosyal davranış olduğu konusunda yeterli anlayışa sahip olmayan çocuk, arkadaşının eşyasını almakla, dıştan hırsızlık gibi görülen bir davranışta bulunur. Burada çocuğu cezalandırmak yerine onu yakından izleyerek, davranışının neden yanlış olduğunu açıklamaya çalışmak daha doğru bir yaklaşım olur. Gelişim süreci içinde uygun çevre koşullarında, yetişkinin de yardımı ile kendisine veya başkasına ait olanın sınırını koyabildiği ve bu sınırın aşılması halinde bunun tasvip görmeyeceğini anladığı zaman, bu tür davranışların da ortadan kalktığı gözlenir.

Başkalarına ait eşyaların alınması bazı psikolojik nedenlere de bağlı olabilir. Çocuklar doğumu izleyen ilk günlerden itibaren önce anne-baba daha sonra diğer aile bireyleri ve aile dışındaki diğer insanlarla ilişkiler kurarlar. Bu ilişkileri sırasında çeşitli izlenimler alırlar. Özellikle anne-babanın tutum ve davranışları, çocuğun güven duymasına, kendisi ve çevresi ile barış içinde mutlu bir insan olmasına yardımcı olabildiği gibi, anne-babanın aşırı baskıcı, sert, devamlı eleştiren tutumları veya yeterli ilgi ve şefkatten uzak tutumları onun güvensiz, endişeli olmasına; istenmediği, sevilmediği duygusunu yaşamasına neden olabilir.

Çocuk bu durumda, hayatındaki ilgi ve sevgi eksikliğini gidermenin yollarını arar. Eğer yaptığı olumlu işler ve davranışlarla bunu sağlayamıyorsa, başka yollar dener. İşte bu, özellikle ilk ve ortaokul çağındaki çocuklarda başkalarına ait eşyaları almak böyle bir sebebe de bağlı olabilir. Çocuk anne-babasından alamadığını düşündüğü sevgi ve şefkati, başkalarından aldığı eşyalarla doldurmaya çalışır. Bazen de aldığı bu eşyalarla arkadaşları arasında kendisini sevdirmeye, üstünlük kurmaya çalışır. Bazen bu durum evden eşya almak veya evden para almak ve bu yolla arkadaşları arasında üstünlük kurmak şeklinde de görülebilir. Bu tür davranışlar genellikle çocuğun hayatında birşeylerin yolunda gitmediğine işaret eden belirtilerdir.

Yapılması gereken en makul şey, böyle bir davranış karşısında çocuğun yaşını, gelişme düzeyini dikkate almak, davranışın ortaya çıkışı ile ilgili ipuçlarını dikkatle değerlendirmek olmalıdır. Olayın ne zaman, evde veya okulda meydana gelen hangi olay veya olaylardan başladığı, çocuğun, aldığı eşyaları ne şekilde kullandığı (sattığı veya arkadaşlarına hediye ettiği vb.) dikkatle incelenmelidir. Özellikle çocukların toplumsal kuralları yetişkin düşüncesine uygun şekilde anlamaya başladıkları 11-12 yaşlarından sonra tekrarlanan olaylarda mutlaka bir uzmanın yardımına başvurmak gerekli olabilir

Bütün bunların yanında dikkat edilmesi gereken önemli bir başka nokta da, toplumsal değer yargılarının ve bunlara dayalı olan ahlak kurallarının benimsenmesinin, bu kuralların sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesinden çok, çocuğun içinde yaşadığı en yakın çevre olan aileden başlayarak, arkadaş, okul, toplum çevresi içinde de doğru şekilde yaşanan örneklerle gösterilmesidir. Eğer bir ailede büyükler, başkalarının eşyalarını alma konusunda fazla hoşgörülü iseler veya toplumda bu tür davranışlar ceza görmüyorsa, çocukların doğru davranmayı öğrenmeleri de son derece güç olacaktır.

REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ VE OKUL REHBERLİK SERVİSİ

Türk Milli Eğitim Sistemi içinde her geçen gün daha fazla önem kazanarak yaygınlaşan bir alan da “Rehberlik ve Psikolojik Danışma”dır. Türk Milli Eğitim Sistemi’nde 1960’lı yıllardan bu yana giderek artan ölçüde gelişen ve sistem içinde yerini alan Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri, öğrencilerle ilgili başarısızlık, öğrenme güçlüğü, sosyal, duygusal konularla ilgili problemlerin çözümünde aile ve okula yardımcı olan birimlerdir.

Bugün uygulamada, illerde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Rehberlik Araştırma Merkezleri ve bunlara bağlı olarak okullarda görev yapan Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri kurulmuştur. Rehberlik Araştırma Merkezleri, o ildeki ilk ve ortaöğretimdeki öğrencilerin tümüne, okul veya ailenin başvurusu üzerine yardımcı olurlar. Okullardaki Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri özellikle ortaöğretim düzeyindeki okullarda mevcuttur. Bu servisler bugün için yalnızca ortaokul ve lise çağındaki öğrencilere psikolojik danışmanlık yapmakta ve mesleki tercihler konusunda yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

KAYNAKLAR

ISAACS, Susan. Çocuk Bu Meçhul. (çev. Muammer Tuncer). İstanbul: Yalçın Yayınları, 1969.

OKTAY, Ayla. Okul Olgunluğu. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., 1983.

Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yay., 1982.

Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Semineri I-II-III-IV-V-VI-VII. YAPA, 1984, 1985, 1986, 1987, 1989, 1991.

YAVUZER, Haluk. Ana Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.

Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1987

Ana Baba Okulu (ed.) İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1987.

Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim/ Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği İstanbul: Cem Yayınevi, 1990.

Makale ve Bildiriler:

OKTAY, Ayla.

"İlkokula Başlamada Hazırlıklı Olmanın Önemi". Aile ve Çocuk Dergisi. Sayı: 1, İstanbul: 1981, s. 18-28.

"Çocuk Eğitiminde Ailedeki Disiplinin Yeri ve Önemi". Aile ve Çocuk Dergisi. Sayı: 2, İstanbul: 1982, s. 68-77.

"Okul Öncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması". YAPA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III. İstanbul: YAPA Yayınları, 1985, s. 39-46.

"Çocukta Okuma İlgisinin Doğuşu". Günümüzde Kitaplar Dergisi. Sayı: 26, 1986, s. 45-47.

"Çocuğun Yaşamında İlkokulun Yeri ve Önemi". Yaşadıkça Eğitim Dergisi. Sayı: 4, İstanbul: 1988, s. 6-8.

"Çocuklarını Anadolu Liseleri ve Özel Okul Giriş Sınavlarına Hazırlarken Aileler Nelere Dikkat Etmelidir?" Yaşadıkça Eğitim Dergisi. Sayı: 6, İstanbul: 1989, s. 6-12.

"Tatil". Yaşadıkça Eğitim. Sayı: 16, Mayıs/Haziran 1991, s. 5-8.

AİLE EĞİTİMİ DİZİSİ

8

ÇOCUK VE OKUL

Bu dizi, Aile Araştırma Kurumu'nun
doğrudan doğruya
Türk ailesinin hizmetine sunduğu
çalışmalardan biridir.
Dizde yer alan kitaplar, geçmişimizi,
bugünümüzü ve yarınımızı kuşatan
geniş açılı bir perspektifle hazırlanmıştır.
Çocuk eğitiminden görgü kurallama,
çalışan annenin sorunlarından
beslenme konularına kadar
aile hayatının
hem her boyutunu kapsayan bu dizinin
tüm aileler için yararlı bir başvuru kaynağı
olacağına inanıyoruz.

ISBN 975 19 0497 8